

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
ФАКУЛЬТЕТ КОРЕКЦІЙНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І
ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КРОПИВНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО ТА
МУНІЦИПАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ Г.С. КОСТЮКА НАПН УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ МІСЬКИЙ ЦЕНТР СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ
ДЛЯ СІМ'Ї, ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ РАЙОННИЙ ЦЕНТР СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ
ДЛЯ СІМ'Ї, ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ
СЛУЖБА У СПРАВАХ ДІТЕЙ ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
ДЕПАРТАМЕНТ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ МІСЬКИЙ ЦЕНТР ЗАЙНЯТОСТІ**

**МІЖПРОФЕСІЙНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК УМОВА
УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ
СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ**

Тези доповідей

Всеукраїнського науково-практичного семінару

(м. Кам'янець-Подільський, 15 травня 2019 року)

м. Кам'янець-Подільський

2019

УДК 378.011.3-051:364.43

ББК 88.53

М 15

Затверджено на засіданні кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 12 від 7 травня 2019 р.)

Рекомендовано до друку навчально-методичною радою факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 13 від 7 травня 2019 р.)

М 15 Міжпрофесійна взаємодія як умова успішної діяльності фахівців соціальної сфери: тези доповідей Всеукраїнського науково-практичного семінару / за ред. Мельник Л.П., Мельник Ж.В., Раєвська Я.М. - Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2019. - 76 с.

У збірнику містяться матеріали подані на Всеукраїнський науково-практичний семінар «Міжпрофесійна взаємодія як умова успішної діяльності фахівців соціальної сфери»: теоретико-методологічні підходи дослідження міжпрофесійної взаємодії фахівців соціальної сфери; нормативно-правове забезпечення міжпрофесійної взаємодії фахівців соціальної сфери; психолого-педагогічні аспекти міжпрофесійної взаємодії фахівців соціальної сфери (освітні, вікові, гендерні, психологічна грамотність, взаємодія з дітьми з особливими потребами); практичні аспекти підготовки фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії; запобігання деструктивним формам міжпрофесійної взаємодії в соціальній сфері; вплив медійних ресурсів на якість міжпрофесійної взаємодії в соціальній сфері.

Усі матеріали подаються в авторській редакції

УДК 378.011.3-051:364.43

ББК 88.53

© Мельник Л.П., Мельник Ж.В., Раєвська Я.М.

ОРГКОМІТЕТ
Всеукраїнського науково-практично семінару
«МІЖПРОФЕСІЙНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК УМОВА УСПІШНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ»

Голова оргкомітету	Копилов С.А. , доктор історичних наук, професор, академік АНВШ, ректор Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.
Заступники голови оргкомітету	Співак В.І. , кандидат психологічних наук, доцент, декан факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка; Мельник Л.П. , кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.
Модератори:	Раєвська Я.М. , кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, докторант Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України; Мельник Ж.В. , кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Члени оргкомітету

Грись А.М., завідувач лабораторії психології соціально дезадаптованих неповнолітніх Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, доктор психологічних наук, професор;

Тернавська Т.А., кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри соціальної роботи

ПВНЗ «Кропивницький інститут державного та муніципального управління»;

Білецька Т.В., керівник наукового відділу Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, кандидат соціологічних наук, доцент кафедри політології і соціології;

Ковтун Е.В., в.о. директора Кам'янець-Подільського міського Центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; начальник відділу соціальної роботи Кам'янець-Подільського міського Центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

Бевз Л.Е., начальник Служби у справах дітей Виконавчого комітету Кам'янець-Подільської міської ради;

Позинюк Л.В., директор Департаменту соціального захисту населення Кам'янець-Подільської міської ради;

Семенюк Н.В., начальник відділу активної підтримки безробітних Кам'янець-Подільського міського центру зайнятості;

Вержиховська О.М., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Гевчук Н.С., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, заступник декана факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології з виховної та профорієнтаційної роботи;

Дідик Н.М., кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Опалюк О.М., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Сербалюк Ю.В., кандидат історичних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Данилюк О.І., кандидат економічних наук, старший викладач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Опалюк Т.Л., кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Білецька Т. В.
кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри політології і соціології
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна

СПІВПРАЦЯ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА З ОРГАНАМИ ОСВІТИ І ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ: ФОРМИ, ЗМІСТ І РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ

Сучасна соціокультурна ситуація вимагає формування й розвитку у молоді якостей ініціативного, самостійного суб'єкта, здатного усвідомлювати й відстоювати власні права та обов'язки, творчо й активно будувати свої відносини в різних сферах життєдіяльності, якісно та професійно виконувати завдання професійної діяльності.

Провідною функцією вітчизняної освіти визнано становлення людини як суб'єкта перетворення соціуму, формування нових стандартів суспільного життя на основі цінностей саморозвитку, самоосвіти, самоврядування. Водночас, сьогодні виникає необхідність виховання індивіда в процесі конструктивної співпраці з представниками різних соціальних інститутів та становлення його як фахівця. Сучасна система вищої освіти передбачає розвиток і становлення особистості людини як професіонала впродовж усього життя і тому повинна надати окремій особистості свободу у виборі освітніх траєкторій відповідно до її здібностей, запитів і можливостей.

Налагодження співпраці та ефективної взаємодії освітніх установ з іншими інститутами громадянського суспільства на сучасному етапі набуває своєї актуальності в різних напрямках, особливо у сфері соціального становлення та розвитку молоді. Її осмислення має важливе наукове значення [4, с.130].

Об'єктом чисельних досліджень - як вітчизняних, так і зарубіжних, стають найбільш ефективні форми співпраці інституцій громадянського суспільства, діалектика їх відносин. Що стосується конкретних форм, принципів, методів такої взаємодії, а також моделей розширення співпраці, то означене питання заслуговує на більш детальний розгляд. Так, залишається мало розкритою проблема співробітництва різних культурних закладів, громадських організацій із закладами освіти, критеріїв його ефективності. Саме недостатня наукова розробка даного питання зумовила вибір напряму дослідження, об'єктом якого стали механізми співпраці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка з різними інститутами громадянського суспільства у сфері державної

молодіжної політики. Метою, в свою чергу, визнання шляхів удосконалення механізмів такої співпраці.

Дієвим та досить ефективним у контексті профорієнтаційної роботи є співпраця університету із Кам'янець-Подільським міським управлінням освіти та науки й районними відділами освіти. Робота у цьому напрямку є багатопрофільною:

- проведення наукових, методологічних та методичних семінарів для вчителів історії, правознавства міста, району, області;
- співпраця по лінії Малої Академії наук (МАН): керівництво науковими роботами, членство у журі конкурсу;
- підготовка та видавництво збірок, наукових студій учнів старших класів на історичну тематику;
- редагування, співавторство викладачів історичного факультету із учителями міста, району, області у підготовці та видавництві підручників, науково-методичних посібників;
- надання консультативних послуг, підготовка учнів шкіл до ЗНО з історії, конкурсів, олімпіад з історії;
- проведення I-II етапів Всеукраїнської олімпіади з історії [1, с. 543].

Ініціаторами цікавих заходів, що стають стартовим майданчиком для подальшої співпраці університету із громадськими організаціями є його студенти, які є учасниками, волонтерами та ініціаторами ряду громадських проєктів. Зокрема. День молоді, Форум «Кам'яний острів», Міжнародного кінофестивалю «Бруківка». Активно співпрацюють із Фондом громадської дипломатії, Інститутом демократії і регіональних ініціатив, Асоціацією випускників Програми стажування у ВР України та центральних органів виконавчої влади ГО «Ліги інтернів». Досить потужною є діяльність СД платформи Кам'янець-Подільського, - це українське громадське об'єднання прогресивних людей, що відстоюють право на гідне життя та справедливість. За два роки існування СД платформи у м. Кам'янці-Подільському її засновниками було організовано та проведено низку заходів, до яких залучалися студенти і викладачі університету. Серед них: Жива бібліотека із людьми, що творять дозвілля у м. Кам'янець-Подільському; участь у всеукраїнському дослідженні та міжнародній конференції «Чи хоче молодь політику»; організація концерту до Дня молоді; створення «Ліги об'єднаної молоді» м. Кам'янець-Подільського; участь у Кам'янець-Подільському форумі «Ініціативна молодь»; співпраця із Об'єднанням «Глобальні цілі сталого розвитку» в рамках спільного проєкту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду»; участь у форумі прогресивних людей «Україна може бути іншою»; тренінг для активної молоді «OHLENKO-FORUM».

Цікавою і насиченою є співпраця університету із Всеукраїнською ініціативою «Активна громада», що функціонує за підтримки Institute Respublika та NDI. Учасниками заходів, що організовує ГО Активна

група є студенти та викладачі університету. Серед найбільш цікавих проєктів відзначимо: проведення інфогадин серед кам'ячан на тему «Право вибору»; організація громадських слухань, публічних консультацій; дебатного турніру між студентами, викладачами навчальних закладів міста з політичних реформ; організація Клубу активної громади.

Не стоять осторонь студенти університету щодо співпраці та допомоги волонтерським і благодійним громадським організаціям. Так, уже більше десяти років триває співпраця університету із Кам'янець-Подільським товариством дітей-інвалідів «Наша доля» (голова товариства Гетьман З. І.). Сьогодні членами товариства є 120 дітей-інвалідів віком від одного до вісімнадцяти років. Студенти та викладачі щорічно у переддень Дня Св. Миколая та Міжнародного Дня інвалідів організують збір коштів, одягу, іграшок. Реагують на систематичні звернення щодо допомоги, виступають волонтерами у різних благодійних проєктах.

Насамкінець зауважимо, що участь студентської молоді в діяльності наукових, культурних, громадських організацій розширює її професійне самовизначення, дозволяє набути практичного професійного досвіду, розвитку як особистісних, так і професійних навичок, сприяє усвідомленню майбутньої професійної діяльності, ефективних шляхів соціальної взаємодії. В свою чергу, участь студентської молоді у діяльності громадських організацій прискорює процес її соціалізації, перетворення соціального досвіду в установки, цінності, орієнтації, сприяє засвоєнню нею соціальних норм і ролей, її самовираженню та професійному удосконаленню. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка і надалі формуватиме стратегію свого розвитку у відповідності із означеними принципами.

Література

1. Дубінський В. А., Газін В. В. Хроніка наукового життя історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у 2016 р. // Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2016. Т.23: Присвячено 150-річчю від дня народження М. С. Грушевського. С. 543-553.

2. Подільська «Просвіта»: історія та сучасність: Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський: К-ПНУ імені Івана Огієнка. 2011.172 с.

3. Самоврядування у Кам'янці-Подільському: історія та сучасність: збірник наукових повідомлень за підсумками круглого столу / [редкол.: В.А. Дубінський (голова) та інш.]. Кам'янець-Подільський, 2014. 58 с.

4. Симончук Г. М. Вплив громадських організацій на професіоналізацію студентської молоді// Актуальні проблеми соціальної сфери: [збірник наукових робіт викладачів і студентів] / за заг. ред. Н.П. Павлик. Житомир: вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С.130 – 131.

Бугера Ю.Ю.
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
психолого-медико-педагогічних
основ корекційної роботи
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна

ВЗАЄМОДІЯ ВЧИТЕЛЯ З ДІТЬМИ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В РЕАЛІЗАЦІЇ ОПЕРАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ УВАГИ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Корекційно-спрямований навчальний процес, метою якого є не лише засвоєння дітьми суспільного досвіду у формі знань і способів дій, необхідних для життєдіяльності, а й розвиток дитини, містить можливості формування уваги у молодших школярів із порушеннями розумового розвитку. Для цього, на нашу думку, ефективним є поєднання вчителем різних методів навчання, а саме, використання спеціальної педагогічної технології навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, яка передбачає спеціальну організацію навчального процесу, що слугуватиме підвищенню ефективності корекційно-педагогічної роботи та досягненню поставленої мети.

Теоретичні та практичні аспекти проблеми удосконалення корекційно-педагогічного процесу та впровадження ефективних методів корекційної роботи розкриті у фундаментальних працях українських вчених В. Бондаря, В. Засенка, А. Колупаєвої, С. Миронової, Н. Пахомової, Т. Сак, В. Синьова, Є. Соботович, О. Таранченко, В. Тарасун, Л. Фомічової, О. Хохліної, М. Шеремет, Д. Шульженко та ін.

Метою нашого дослідження є аналіз проблеми взаємодії педагога з молодшими школярами, що мають порушення інтелектуального розвитку, і його роль у формуванні уваги в навчальному процесі.

Використання педагогічних технологій корекційно-розвивального навчання, що визначаються як спеціально обумовлена педагогічна система, спрямована на досягнення певної корекційної мети шляхом впровадження в практику різноманітних корекційних форм та методів навчання, що створюватимуть спеціальне дидактичне середовище, яке забезпечує врахування індивідуальних особливостей дітей з порушеннями розумового розвитку (В. Беспалько, І. Дичківська, Г. Еллінгтон, А. Колупаєва, П. Мітчелл, О. Пехота, С. Сисоєвої, О. Таранченко, М. Чепіль, Л. Ярошенко [1; 2; 3]).

Враховуючи індивідуальні й вікові особливості молодших школярів з цієї категорії, визначено теоретико-методичні засади педагогічної технології, які відображає модель формування уваги у навчальному процесі. Розробка моделі призначена для відображення суті її формування в процесі навчання та дозволяє розкрити зміст роботи із молодшими школярами, що мають порушення розумового розвитку та визначити шляхи практичної реалізації корекційно-педагогічної технології в процесі навчання. [1; 4].

Розроблена нами модель включає такі основні складові: теоретична складова (наукові підходи, принципи навчання); змістова складова (мета та завдання педагогічної технології зміст навчального матеріалу, зміст вправ); операційна складова (вид та структура уроку, умови формування уваги, вимоги до вправ); результативна складова (критерії та рівні сформованості уваги молодших школярів із порушеннями розумового розвитку в навчальному процесі).

Операційна складова моделі відображає взаємодії вчителя з дітьми, що мають порушення психофізичного розвитку. А, саме, передбачає визначення сприятливих психолого-педагогічних умов формування уваги на уроках; вимог до застосування дидактичних вправ; типів уроків їх структури та їх змістового наповнення.

До психолого-педагогічних умов розвитку уваги у навчальному процесі ми віднесли наступні: 1. організація діяльності педагога під час уроку: організація проведення уроку, відповідно до його структури, зв'язність навчального матеріалу, наступність, послідовність його викладу, зв'язок з попередньо засвоєним учнями матеріалом, подача навчального матеріалу з розкриттям його змісту, сутності та значення, використання на уроці різноманітності методичних прийомів та засобів навчання, оптимальний темп подачі матеріалу; 2) послідовність і систематичність вимог педагога; 3) забезпечення педагогом зміни одних видів навчальної діяльності іншими залежно від індивідуальних особливостей молодших школярів із порушеннями розумового розвитку; 4) використання спеціальних дидактичних та тренувальних вправ для розвитку властивостей уваги; врахування зовнішніх умов при організації та проведенні корекційно-розвивальної роботи; 5) диференціація та індивідуалізація завдань відповідно до психофізичних особливостей та можливостей дітей із порушеннями розумового розвитку; 6) формування особистісно-вольових якостей (цілеспрямованість, самостійність, дисциплінованість, наполегливість, працелюбність, відповідальність, організованість тощо), які сприятимуть активізації та розвитку властивостей уваги дітей; позитивна чи оптимістична оцінка результатів діяльності дітей із порушеннями розумового розвитку учнів, яка дає змогу підтримувати інтерес, сприяє подальшому включенню дітей у навчальну діяльність.

Стрижневою основою формування різних властивостей уваги на уроках виступала система розроблених вправ, які адаптовані до можливостей молодших школярів із порушеннями розумового розвитку. Ефективність їх використання залежить від дотримання наступних вимог з боку вчителя: використовувати вправи відповідно до типу та структури уроку; пізнавальна та корекційна спрямованість вправ; використання різних за змістом видів вправ, що дає можливість уникнути механічного виконання дитиною завдань та допомагає сформувати у них вміння застосовувати отримані навички в умовах не лише наближених до попередніх, але й в нових; системність, послідовність, раціональність та логічність у плануванні, доборі та використанні вправ. Поєднання методу вправ з іншими методами для посилення дієвості педагогічного впливу; використання індивідуального і диференційованого підходів, що передбачає визначення для дітей різних за складністю завдань та характеру допомоги; доступність запропонованих вправ для дітей із порушеннями розумового розвитку, яка пов'язана з урахуванням наявного досвіду дітей; стимулювання пізнавальної активності молодших школярів, що дає змогу дитині самостійно виконувати завдання та контролювати правильність виконання різних етапів роботи [2; 3].

Отже, виходячи з цього, формування уваги у молодших школярів із порушеннями розумового розвитку відбувається на основі планомірного та цілеспрямованого педагогічного впливу на пізнавальну сферу дитини, метою якого є розвиток довільних психічних функцій, включає розвиток її основних властивостей (стійкості, переключення, розподілу), які позначаються на ефективності навчання учнів – засвоєнні ними знань та способів дій.

Література

1. Дичківська І. М. Основи педагогічної інноватики : навч. посіб. / Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. Рівне, 2001. 231 с
2. Матвєєва М. П., С. П. Миронова. Корекційна робота в системі освіти дітей з вадами розумового розвитку : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський, 2005. 164 с.
3. Пахомова Н. А. Развитие произвольного внимания у первоклассников в зависимости от условий обучения : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / Нижегород. гос. пед. ун-т. Нижний Новгород, 2002. 25 с.
4. Пахомова Н. Г. Методологічні основи та структурні компоненти педагогічних технологій корекційної роботи / Н. Г. Пахомова // Зб. наук. праць Кам'янець-Поділ. Нац. ун-ту імені Івана Огієнка / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Вип. XV. Серія: соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. С. 81–85.

Вержиховська О.М.
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри
психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна

ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ НА ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА ТА ЛОГОПЕДА

Соціально-економічні зміни в суспільстві привели до необхідності здійснення адекватних змін у системі освіти. Не знижуючи вимог до обсягів і глибини засвоєння предметних знань, умінь, навичок випускників закладів вищої освіти з напрямку підготовки 016 «Спеціальна освіта», суспільство вимагає від майбутніх фахівців таких особистісно-вольових якостей, як ініціативність, цілеспрямованість, активність, енергійність, комунікабельність.

Наш уряд все більше орієнтує тих, хто навчається, на вільний розвиток, на прояв творчості, самостійності, що підвищує конкурентоспроможність, мобільність, майбутніх корекційних педагогів та логопедів. Отже, основною метою сучасної спеціальної освіти вважається виховання і розвиток компетентної особистості саме в такому розумінні.

Головною рушійною силою подальшого розвитку студентів спеціальності «Спеціальна освіта» є розвиток у них мотивації та потреби до самовизначення у відповідних сферах життєдіяльності. Тому, професійне самовизначення слід розглядати не як окремий аспект особистісного самовизначення, а як цілісний інтегративний процес, у якому реалізуються основні життєві цінності людини і конкретизуються аспекти її життєвого, особистісного, соціального самовизначення. Профорієнтація традиційно посідає важливе місце в системі освіти і виховання, але нинішня система профорієнтаційної роботи в навчально-виховних закладах не відповідає вимогам сучасного життя, вона відірвана від дійсних проблем і потреб молоді, оскільки зосереджена не на особистості і не на явищах її психічної реальності, а на комплексі заходів, що, як правило, є зовнішніми, щодо особистості і здійснюється за досить не ефективними схемами. Альтернативним може стати така психологічна концепція професійного самовизначення, яка розглядала б його як процес, де особистість виступає активним суб'єктом.

У роботах українських дослідників підкреслюється думка про те, що формування високого рівня розвитку всіх компонентів професійного самовизначення майбутніх корекційних педагогів та логопедів можливе лише в тому випадку, коли студент є не пасивним суб'єктом педагогічних

впливів викладачів, а займає активно-перетворюючу роль по відношенню до власної особистості ,її особистісно-вольового та особистісно-морального розвитку з метою професійного самовдосконалення.

Мета дослідження полягає у тому, щоб показати взаємозалежність формування професійної компетентності корекційного педагога та логопеда від рівня розвитку його особистісних якостей.

З метою виявлення впливу психологічних особливостей особистості на професійне самовизначення майбутніх корекційних педагогів та логопедів, нами було проведено анкетування студентів нашого факультету, яке дало змогу побачити, що більше половини із них має потребу свідомо вивчати дисципліни професійного спрямування , функціональна зацікавленість властива 25 відсоткам студентів, а показна 16 відсоткам. Студентів, які байдуже відносяться до обраної спеціальності не виявлено. 50 відсотків студентів мають високий рівень розвитку комунікативних і організаторських здібностей, що вказує на впевненість у власній придатності до обраної спеціальності можливості стати в ній професіоналом високого рівня. Загалом, упродовж професійної підготовки майбутніх фахівців рівень комунікативних здібностей якісно підвищується, як під впливом цілеспрямованої діяльності викладачів, так і в умовах стихійної комунікації студентів.

Необхідною передумовою підвищення рівня професійної самосвідомості особистості є потреба індивіда у розвитку власних особистісно-моральних та особистісно-вольових якостей, професійному саморозвитку й самовихованні. Наявність високого рівня сформованості такої потреби стимулює активність майбутнього фахівця з метою пошуку шляхів і засобів власного особистісно-професійного саморозвитку.

За даними анкети переважна більшість студентів 60 відсотків має середній рівень прагнення до саморозвитку. Розвиткові професійних здібностей майбутніх корекційних педагогів та логопедів сприяє наявність стійких професійних інтересів, бажання одержати якомога більших знань і практичний уміння за обраної спеціальності, саме цьому сприяє робота факультету у напрямку корекції професійних інтересів, формування в студентів чіткого образу майбутньої професії ,уміння розрізняти майбутню професію і захоплення і, відповідно, корегувати особистісні професійні плани. Домінування внутрішніх професійних мотивів, наявність стійких професійних інтересів та досягнення високого рівня розвитку професійних здібностей є підґрунтям для формування нового інтегрального компоненту професійного самовизначення особистості–професійної спрямованості, під якою ми розуміємо побудову особистісно-професійних планів на основі обраної професії, стійке прагнення працювати лише за нею, навіть всупереч власному благополуччю. Даний рівень професійної спрямованості мають приблизно 40 відсотків студентів нашого факультету, а саме домінуючими мотивами вибору професії у них виступає бажання допомагати іншим , вирішувати складні і нестандартні життєві ситуації.

Отже, особистісна готовність до вибору професії за напрямком «Спеціальна освіта» формується в умовах спеціально організованого навчання, важливу роль у цьому відіграє власний досвід суб'єкта професійного самовизначення(педпрактика, взаємодія зі шкільними педагогами, спостереження за їх роботою).У процесі навчання слід звернути увагу на розвиток у студентів професійно важливих особистісно-вольових та особистісно-моральних якостей, які формують у них стійкий професійний інтерес , та виступають основою створення позитивної внутрішньої мотивації щодо оволодіння професією корекційного педагога та логопеда.

Література

1. Вержиховська О. М. Формування моральних якостей у розумово відсталих молодших школярів у позакласній виховній роботі: монографія. / О.М. Вержиховська. – Кам'янець-Подільський: видавець Зволейко Д. Г. 2009. – 228 с.
2. Воспитание и обучение детей во вспомогательной школе : кн. для учителя / под ред. В.В. Воронковой. – М.: Школа-Пресс, 1994. – 416 с.
3. Липа В. А. Основы коррекционной педагогики: учеб. пособ. / В.А. Липа. – Донецк : Лебидь, 2002. – 327 с.
4. Синьов В.М. Психолого-педагогічні проблеми дефектології та пенітенціарії / В.М. Синьов. – К.: «МП Леся», 2010. – 779с.

Гевчук Н.С.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ МІЖПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ

На сьогоднішній день проблеми, що стосуються виховання дітей трудових мігрантів є надзвичайно актуальними для усіх закладів освіти нашої держави. Дослідження довели, що дана категорія дітей потребує особливої уваги. Для того, щоб систематизувати та більш детально окреслити міжпрофесійну взаємодію фахівців соціальної сфери з дітьми трудових мігрантів в умовах закладу освіти, ми розробили модель діяльності психологічної служби закладу освіти з дітьми трудових мігрантів (Рис. 1.).

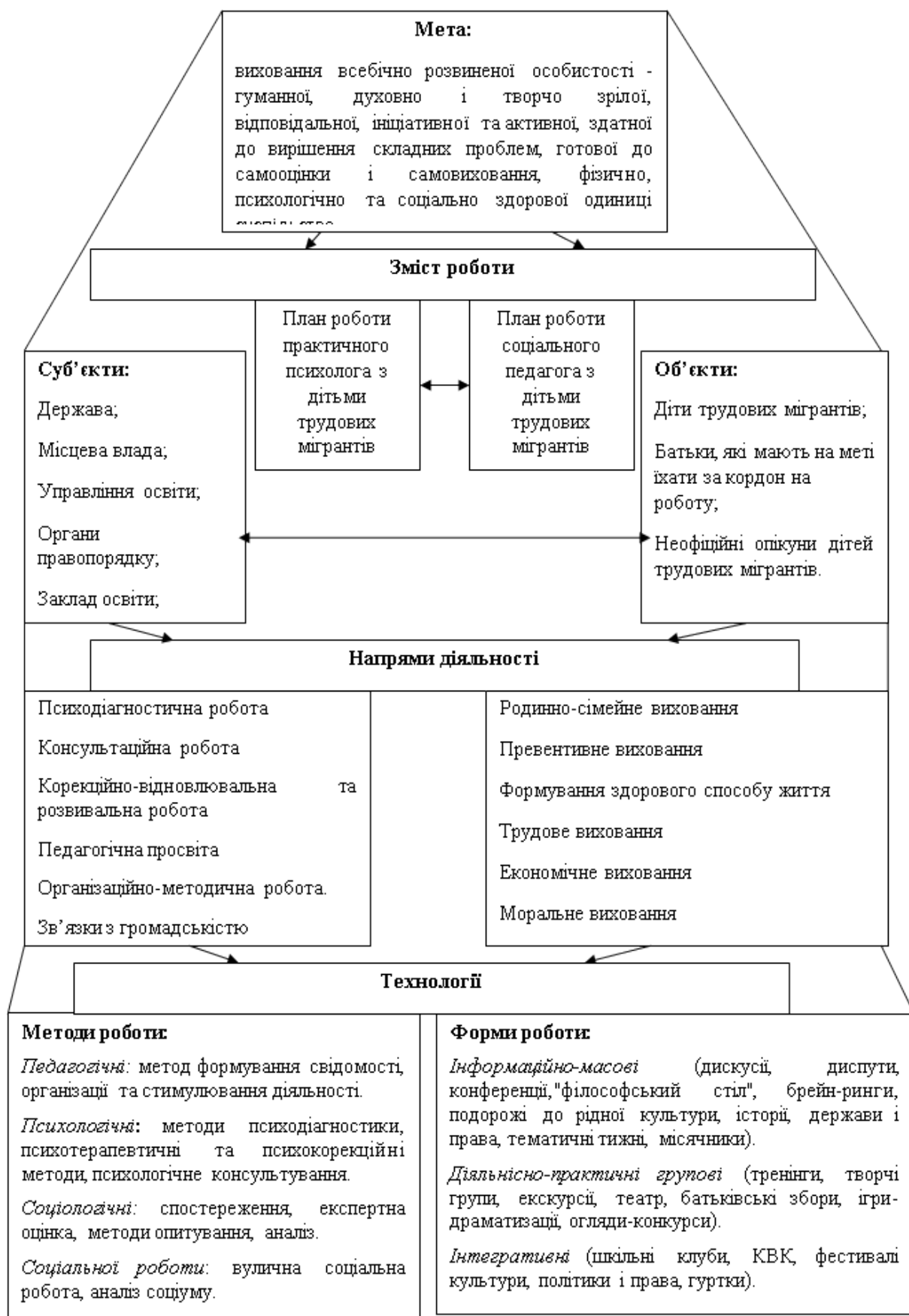

Рис. 1. Модель діяльності психологічної служби закладу освіти по роботі з дітьми трудових мігрантів

Отже, метою психологічної служби закладу освіти по роботі з дітьми трудових мігрантів є виховання всебічно розвиненої особистості – гуманної, духовно і творчо зрілої, відповідальної, ініціативної та активної, здатної до вирішення складних проблем, готової до самооцінки і самовиховання, фізично, психологічно та соціально здорової одиниці суспільства.

Міжпрофесійна взаємодія у роботі з дітьми трудових мігрантів забезпечується роботою психологічної служби закладу освіти, а саме практичним психологом та соціальним педагогом. При потребі, до міжпрофесійної взаємодії можуть долучатися класні керівники та вчителі.

Виходячи із завдань психологічної служби закладу освіти (Наказ МОН від 22.05.2018 № 509 «Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України») [2], ми пропонуємо до річного плану роботи практичного психолога включити наступні види роботи:

Індивідуальна психодіагностика, яка передбачає визначення рівня тривожності у дітей (за методикою шкільної тривожності Філіпса); рівня агресивності (за опитувальником Басса-Дарки); сімейної ситуації, ставлення дитини до членів сім'ї, почуття неповноцінності та конфліктність (за методикою «Малюнок сім'ї»); з'ясувати особистісні риси та проблеми дитини (за методикою «Дім-Дерево-Людина»).

Консультаційна робота, що передбачає індивідуальне консультування дітей трудових мігрантів за власним бажанням; консультування неофіційних опікунів та батьків; бесіди із педагогічним колективом школи.

Корекційно-відновлювальна та розвивальна робота включає: корекцію тривожності у дітей трудових мігрантів; агресивних проявів поведінки; проведення соціально-психологічних тренінгів; проведення розвивальної роботи; організація та проведення лекцій, бесід, диспутів для дітей, трудових мігрантів [1].

Крім практичного психолога з дітьми трудових мігрантів повинен працювати соціальний педагог, який має володіти повною інформацією про дітей, батьки яких перебувають за кордоном, відслідковувати їх проблеми та проблеми їх сімей, вести моніторингові дослідження, надавати посильну допомогу, співпрацювати із усіма соціальними інститутами, які впливають на дитину. Таким чином, до річного плану роботи соціального педагога, ми пропонуємо включити такі види роботи:

Психодіагностичну роботу, що передбачає визначення потреб дітей, батьки яких перебувають за кордоном; анкетування класних керівників з метою поглиблення вивчення особливостей дітей; телефонне інтерв'ювання неофіційних опікунів дітей трудових мігрантів з метою глибинного вивчення потреб дітей та визначення видів соціальних послуг, яких потребують опікуни.

Консультативну роботу з дітьми трудових мігрантів, батьками, надання їм рекомендацій щодо виховання дітей; консультування неофіційних опікунів дітей; класних керівників за запитом, надання рекомендацій щодо організації виховної роботи з дітьми трудових мігрантів.

Соціально-педагогічна просвіта передбачає виступи на батьківських зборах; надання інформації батькам у вигляді інформаційних буклетів; участь у розробці соціальної реклами щодо трудової міграції населення; проведення круглих столів, лекцій, бесід; обговорення проблеми дітей трудових мігрантів через засоби масової інформації (статті в газетах, соціальна реклама на телебаченні та радіо).

Корекційно-відновлювальна та розвивальна робота, що включає: проведення соціально-педагогічних тренінгів; організацію дозвілля дітей (клуб «Вихідного дня»); профілактику виникнення девіантної поведінки.

Організаційно-методична робота полягає у висвітленні проблем дітей, батьки яких перебувають за кордоном на шкільних педрадах та методичних об'єднаннях; підтримці зв'язків із ЦСССДМ; підготовці та розробці корекційних та розвивальних програм; оформленні соціально-педагогічних карт дітей, батьки яких за кордоном; соціально-педагогічний моніторинг.

Зв'язки з громадськістю передбачають роботу з працівниками муніципалітету та закладів освіти міста [1].

Працюючи із дітьми трудових мігрантів, ми намагалися поєднувати усі ці напрями роботи, оскільки вони тісно взаємопов'язані між собою і утворюють цілісну систему, яка формує міжпрофесійну взаємодію психологічної служби закладу освіти з дітьми трудових мігрантів.

Література

1. Гевчук Н.С. Виховання дітей трудових мігрантів в умовах соціально-освітнього середовища : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка». Київ, 2012. 381 с.
2. Наказ МОН від 22.05.2018 № 509 «Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України». URL: <https://imzo.gov.ua/2018/05/25/nakaz-mon-vid-21-05-2018-509>

Гіря К.С.,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
ПВНЗ «Кропивницький інститут
державного та муніципального управління»
м. Кропивницький, Кіровоградська область, Україна

ЕКОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Теперішні знання фахівців сфери соціальної роботи формувалися протягом останнього століття й продовжують розвиватися й зараз, тому важливою метою дослідження є визначення впливу екологічної теорії на сучасну соціальну роботу.

В сучасній теорії соціальної роботи беруть до уваги не лише соціальну поведінку індивіда, а й те, що він завжди є частиною групи чи організації, живе в певному суспільстві, постійно зазнає його впливів, а його проблеми часто зумовлені саме належністю до груп, інститутів, культури тощо або їх відсутністю. Такий підхід відкриває нові можливості для соціальної роботи, привертає її увагу до необхідності зміни усталених інститутів, чинного законодавства, відносин між різноманітними групами в суспільстві і всередині них, створення нових організацій і структур, які б допомагали розв'язувати проблеми клієнта.

Формування й утвердження екологічного підходу в індивідуальній соціальній роботі зумовлені виокремленням у 60-ті роки ХХ ст. у самостійну галузь знань з екології людини (*соціальної екології*) — науки, предметом якої є вивчення законів і закономірностей взаємодії суспільства і навколишнього середовища (природи), розвитку системи «суспільство — природа», проблем збереження і охорони людини. Зародження покладених в основу соціальної екології ідей почалось ще на початку ХХ ст. у США з виходом у світ праць «Місто» та «Екологія людини», які присвячувались соціальному конструюванню міста, описували його соціально-культурну інфраструктуру в період стрімкої індустріалізації та урбанізації. Їх авторами були американські соціологи Роберт Езра Парк (1864—1944), Ернест Берджесс (1886—1966) та Родерік Маккензі (1885—1940), представники так званої Чиказької школи соціології. Динамічний розвиток соціальної екології у 60-ті роки засвідчили Всесвітній конгрес соціологів (1966), а також заснування у 1970 р. Дослідницького комітету Всесвітнього об'єднання соціологів з проблем соціальної екології. Цим актом було підтверджено існування соціальної екології як самостійної галузі наукового знання.

У соціальній роботі екологічна теорія найяскравіше представлена життєвою моделлю (Life model), яку в 1972 р. почали розвивати американські вчені Карел Гермейн (1916—1995) і Алекс Гіттерман (нар. 1936), які її основні положення згодом виклали в книзі «Життєва теорія та практика соціальної роботи» (1980).

Стосовно соціальної роботи екологічна модель пропонувала при роботі з клієнтом звертати увагу на рівень співвідношення особистості з навколишнім середовищем (фізичним і соціальним). Якщо раніше особливого значення надавали особистості, її емоційному стану, а навколишнє середовище розглядалося лише як «фон дії», то нова теорія стверджувала важливість не тільки особистості, а й її оточення, а також їхнього взаємообміну. При цьому люди змінюють оточення, оточення змінює людей, тобто йдеться про взаємне пристосування. Це означає, що у роботі з клієнтом при здійсненні будь-якої діяльності, а особливо втручання, необхідно зважати на вплив середовища. Фізичні й соціальні умови можуть бути джерелами стресу (відсутність житла, географічна

ізоляція), об'єктами змін (зміна місця проживання), інструментами допомоги (житло, родина, друзі, хатні рослини і тварини). Взаємний обмін у системі «особистість — навколишнє середовище» є безперервним процесом, де кожна сторона постійно щось змінює (форму, показники тощо). Виникає причинно-наслідковий зв'язок складних ситуацій, з якими переважно й має справу соціальна робота.

Екологічний підхід до соціальної роботи спирається на теорію систем і дає змогу зрозуміти, яким чином на функціонування людини впливає її множинна взаємодія з іншими людьми, їхніми сім'ями, громадами, суспільством у цілому. Оцінювання становища клієнта, яке здійснюється з позицій цього підходу, розглядає баланс між стресовими і підтримуючими чинниками, ризиками та захисними факторами. Відтак наголос робиться на суб'єктивному осмисленні людьми власного життя, бо індивідуальна інтерпретація своєї ситуації пов'язана з думками інших членів суспільства [1, 206].

У практичній соціальній роботі в рамках екологічного підходу важливе значення мають основні концепції, розуміння взаємодії яких допомагає професіоналу сфокусувати увагу на особистості, навколишньому середовищі та їхньому взаємовпливі. До них належать нижче зазначені концепції.

Концепція життєвого стресу розглядає позитивне або негативне співвідношення «людина - навколишнє середовище». Воно є позитивним, якщо події сприймаються як виклик, який відповідає рівню самооцінки і можливостей людини. І негативним, якщо існуючі (або усвідомлювані) вимоги навколишнього середовища (втрати, конфлікти) або ризик їхньої появи перевищують наявні (або усвідомлювані) можливості протистояти їм. Такий стрес пов'язаний із відчуттям небезпеки, яка викликає негативні емоції- неспокій, провину, розлюченість, безпорадність, зневіру, занижену самооцінку.

Концепція протистояння пояснює проблеми соціальної адаптації. У разі виникнення внутрішнього стресу протистояння виконує функцію розв'язання проблем та управління емоціями. Реалізація кожної з функцій вимагає як внутрішніх, так і зовнішніх ресурсів клієнта. Якщо вони наявні, то протистояння є успішним і клієнт може уникнути впливу стресу або подолати його. За їх відсутності протистояння є недостатнім, пережитий стрес призводить до порушень фізичного здоров'я, суспільних функцій, емоційних розладів. Ці чинники, в свою чергу, посилюють стрес, і від нього стає все важче позбутися.

Концепції ніші та ареалу корисні при роботі в громаді. Вони акцентують увагу на тому, що людині, як і будь-якому іншому живому організму, для виживання, росту і самореалізації потрібні певні фізичні і соціальні умови — облаштовані міста й села, зручне житло, зайнятість, забезпеченість тощо, наявність яких підтримує здоров'я та соціальну

діяльність. Проте мільйони людей через бідність, бездомність, екологічне забруднення змушені займати ніші, які не відповідають їхнім потребам, що призводить до ізоляції, відчаю, дезорієнтації.

Концепція родинності розглядає родинність як підтримуючу систему, яку складають не лише родичі, а й друзі, сусіди, колеги і навіть свійські тварини. Людина, яка має цю систему соціальної підтримки, при виникненні стресу менше страждає від фізичних, емоційних і локальних [2, 103].

Таким чином, екологічний підхід до соціальної роботи пропонує при роботі з клієнтом звертати увагу на рівень співвідношення особистості з навколишнім середовищем (фізичним і соціальним). А конкретні техніки втручання, розроблені в рамках цього підходу, дають можливість появи особистісних змін задля досягнення відповідності між станом індивіда й вимогами навколишнього середовища, або вплинути на зміну умов оточення з тим, щоб соціальне і фізичне середовище якомога більше відповідало правам, потребам і життєвим цілям особистості й певною мірою застосовується в усіх формах соціальної роботи.

Література

1. Jack G. Ecological Approach to Social Work // The Blackwell Encyclopedia of Social Work / Ed. by M. Davies. Oxford Blackwell Publishers, 2000.

2. Соціальна робота. В 3-х ч. / За ред. Семигіної Т. В., Григи І. М. К.: Києво-Могилянська академія, 2004. Ч. 2. Теорії та методи соціальної роботи.

Данилюк О.І.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна

ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ «МОТИВАЦІЙНА ГОТОВНІСТЬ ДО МІЖПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»

Ефективне функціонування всіх державних та суспільних структур значною мірою залежить від рівня фахової підготовки працівників до роботи в установах та організаціях певного спрямування. Виявом такої готовності є сформованість у майбутніх фахівців соціальної сфери

професійної компетентності. У структурі професійної компетентності фахівців (магістрів з соціального забезпечення) за спеціальністю 232 Соціальне забезпечення галузі знань 23 Соціальна робота пріоритетне місце відводиться готовності до міжпрофесійної взаємодії, що відображено в освітньо-професійній програмі [4, с. 5]. Слід зазначити, що в більшій мірі успішність взаємодії фахівців соціальної сфери, зокрема фахівців із соціальної роботи та соціального забезпечення з представниками інших професій при виконанні складних багатофункціональних завдань залежить від мотивації міжпрофесійної взаємодії. Однак, для проведення аналізу формування зазначеного слід окреслити термінологічне поле дослідження: визначимо поняття «професійна взаємодія», «готовність до професійної взаємодії», «мотиваційна готовність до професійної взаємодії». Слід зазначити, що в загальному вигляді поняття «взаємодія» визначається досить однозначно, як 1) взаємний зв'язок двох явищ; 2) взаємна підтримка. В науці поняття «взаємодія» розглядається, в більшості випадків, як процес неопосередкованого чи опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на другого, що породжує їх взаємну обумовленість і зв'язок. Воно носить об'єктивний та універсальний характер, а саме взаємодія визначає співвідношення причин і наслідків. Досить поширеною є думка про доцільність розгляду «взаємодії» через призму спілкування, тому важливо розмежувати поняття «спілкування», «взаємодія» та «комунікація».

Проблема взаємодії є однією з головних в економіці праці, психології праці, зокрема в менеджменті соціальної роботи. При цьому вивчаються різні види взаємодії: інформаційної взаємодії людини і техніки; міжособистісної взаємодії в трудовій діяльності; взаємодії в малих трудових колективах і інші. Розв'язанню зазначеної проблеми присвячено достатню кількість досліджень, аналізуючи які, під міжпрофесійною взаємодією у системі соціальної роботи та соціального забезпечення ми розуміємо інтеграцію фахівців різних спеціальностей в динамічну цілісність на підґрунті загальних цілей та цінностей, яка забезпечує розв'язання складних, багатофункціональних проблем вразливих груп населення. При цьому, на основі наукових праць, в структурі процесу виокремимо мотиваційну та практичну складову.

Для уточнення поняття «мотиваційна готовність до міжпрофесійної взаємодії фахівців соціальної сфери» і з'ясування змісту складових мотиваційної готовності, виокремимо якості фахівця із соціальної роботи та соціального забезпечення. При цьому ми опирались на аналіз наукових робіт в зазначеній області, зокрема на визначення змісту поняття фахівця із соціальної роботи як особи, яка має відповідну освіту і кваліфікацію, відповідає вимогам, установленим центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального

захисту населення, здійснює оцінку потреб, підготовку договору та індивідуального плану надання соціальних послуг, організовує та надає соціальні послуги, що потребують фахової кваліфікації, а також організовує заходи з підтримки вразливих груп населення; та на досвід спілкування з представниками різних професій, пов'язаних з системою соціальної роботи і соціального забезпечення [3, с. 31].

Т. Браніцька визначила індивідуально-психологічні особливості та соціальні умови професійного самовизначення майбутніх фахівців допомагаючих професій в контексті їхніх спеціальностей. Так, для майбутніх соціальних працівників важливі громадські контакти; у спілкуванні – вони динамічні і експресивні, відрізняються критичністю мислення, терпимістю до невизначеності, спрямованістю на владу. Значущою цінністю є активне, діяльне життя, а мотивом вибору професії – прагнення розвивати свої сили й здібності [1, с. 27]. Здійснюючи професійну діяльність, фахівець соціальної сфери виконує різні види діяльності: працює з фінансовою документацією, займається плануванням, організацією і контролем, керує персоналом, що потребує розвитку та формування готовності до міжпрофесійної взаємодії [2, с. 93].

Аналіз особистісних якостей фахівців із соціальної роботи і соціального забезпечення та специфіки їх діяльності дозволяють визначити готовність до міжпрофесійної взаємодії цих фахівців як якість особистості, що сприяє інтеграції діяльності фахівця із соціальної роботи і соціального забезпечення з представниками інших професій – майбутніх користувачів різних видів соціальних послуг, з метою підвищення продуктивності сумісної виконуваної праці як на етапі вирішення соціальної проблеми, так і на етапах розробки конкретних профілактичних заходів щодо виникнення нової; мотиваційну готовність до міжпрофесійної взаємодії фахівців із соціальної роботи і соціального забезпечення як якість особистості, що визначає спрямованість і характер її взаємодії з представниками інших професій – майбутніх користувачів різних видів соціальних послуг, з метою підвищення продуктивності сумісної виконуваної праці на всіх її етапах.

Уточнення понятійного поля дослідження дозволить організувати педагогічне сприяння формуванню мотиваційної готовності до міжпрофесійної взаємодії у майбутніх фахівців із соціальної роботи і соціального забезпечення та довести її ефективність. Оскільки професійна діяльність фахівця із соціальної роботи і соціального забезпечення – це інтегроване поєднання ділових і особистісних якостей особистості, що складається із професійних знань, вмінь та досвіду практичної роботи, необхідних для досягнення професійних цілей, то формування готовності до міжпрофесійної взаємодії є доцільним інструментом якісної підготовки конкурентоспроможного фахівця у соціальній сфері.

Література

1. Браніцька Т. Р. Загальна характеристика фахівця соціономічної професії /Т. Р. Браніцька // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2012. – № 6. – С. 25-28. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2012_6_7.
2. Данилюк О.І. Управлінська компетентність – як складова професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / За ред. Л.П. Мельник, В.І. Співака. – Вип. XXX. Серія : соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2018. – 204 с. – С. 87-97.
3. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. У 2-х ч.; Ч. I Сучасні орієнтири та ключові технології / З.П. Кияниця, Ж.В. Петрочко. – К.: ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. – 256 с.
4. Ягупов, В. В. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти / В. В. Ягупов, В. І. Свистун. – К. : Наукові записки, 2007. – Т. 71 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 3–8.

Дідик Н.М.

кандидат психологічних наук, доцент
кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна

ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ІГРОВИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ УМІНЬ МІЖПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

В Україні різні аспекти соціальної роботи впроваджують соціальні державні і спеціалізовані служби різних міністерств і відомств. Всі вони мають власні особливості щодо організації діяльності з питань соціальної допомоги різним верствам населення. Особливе місце у соціальній роботі займають партнерство і посередництво як одна з умов взаємодії і вирішення соціальних проблем клієнта. Тому важливою є успішна міжпрофесійна взаємодія фахівців соціальної сфери. Зважаючи на це, розроблено курс «Соціальне партнерство».

Предметом курсу є соціальне партнерство як самостійний вид професійної діяльності, який спрямований на ефективну розбудову партнерської взаємодії, спрямованої на розширення ринку надання якісних

соціальних послуг для вразливих категорій населення в умовах децентралізації влади.

Метою викладання навчальної дисципліни «Соціальне партнерство» є надання студентам необхідних знань щодо наукових, організаційних, методологічних засад побудови партнерських стосунків з клієнтами як об'єктами соціальної роботи, а також із представниками державних установ та громадських організацій як суб'єктами соціальної роботи для профілактики або вирішення соціальних проблем [1].

Основними *завданнями* вивчення дисципліни «Соціальне партнерство» є: *теоретичні*: є навчити теоретичним основам побудови партнерських стосунків з різними типами державних установ і організацій; оволодіти теоретичними знаннями щодо механізмів регулювання соціально-трудова відносин, розбудови соціального партнерства та впровадження соціального діалогу; отримання знань щодо шляхів взаємодії з представниками соціально-відповідального бізнесу та третього сектору для розширення ринку соціальних послуг на різних рівнях функціонування; *практичні*: сформувати навички з побудови партнерських стосунків з різними типами державних установ і організацій; розвиток практичних навичок щодо вирішення соціально-трудова конфліктів у соціальній сфері та ефективного пошуку потенційних партнерів.

Змістове наповнення навчальної дисципліни «Соціальне партнерство» відображає основні інформаційні аспекти про міжпрофесійну взаємодію фахівців соціальної сфери. Так, темами, які розглядалися нами у цьому курсі, є: Теоретичні основи та сутність понять соціального партнерства. Соціальний діалог як механізм колективно договірною регулювання соціально-трудова відносин. Волонтерство у соціальному партнерстві. Види колективних угод та договорів. Конфлікти та їх вирішення. Медіація як альтернативна форма урегулювання конфліктів. Адвокація та посередництво як основа соціального партнерства між клієнтом та соціальним працівником. Соціальне партнерство між клієнтом та соціальним працівником. Етика соціального працівника у процесі здійснення функції посередництва.

Важливим було проведення студентами попередньої психологічної діагностики для визначення сильних та слабких сторін особистості. Так, проведено такі діагностичні методики: «Діагностика схильності особистості до конфліктної поведінки» (К. Томас), «Оцінка стратегій поведінки у конфлікті» (Дж. Скотт), «Діагностика рівня конфліктності особистості», «Діагностика готовності до ведення переговорів і розв'язання конфліктів», «Чи умієте Ви вести ділові переговори?», «Яка Ваша тактика ведення переговорів у конфліктах?» [2, с. 283-331].

Під час викладання навчальної дисципліни «Соціальне партнерство» для студентів 4 курсу галузі знань 1301 Соціальне забезпечення напряму підготовки 6.130101 Соціальна допомога нами застосовано такі методи і форми навчання: квести, ділові та соціально-психологічні ігри.

Квести та ділові ігри вчать як ефективно діяти в ситуації конфлікту і сприяти психологічній сумісності колективу; сприяють відпрацюванню творчих технологій прийняття управлінських рішень і формуванню корпоративної культури; визначенню алгоритму розробки та ухвалення групових рішень у процесі міжпрофесійної взаємодії.

Ми апробували під час викладання дисципліни «Соціальне партнерство» проведення квесту «Кватроключ, або 4 ключі скрині скарбів» (для напрацювання цінностей організації та формування корпоративної культури) [3, с. 6-19]. Саме професійні цінності та етика взаємин повинні стати, на нашу думку, основою для здійснення ефективної міжпрофесійної взаємодії.

Мета квесту «Кватроключ, або 4 ключі скрині скарбів»: сприяти напрацюванню цінностей організації, формувати корпоративну культуру, згуртувати колектив, напрацьовувати навички командної взаємодії, вибудовувати неформальні організаційні зв'язки, сприяти ознайомленню зі стратегіями формування корпоративної культури, актуалізувати знання учасників про корпоративні цінності організації, допомогти учасникам усвідомити значущість пропонованих цінностей для ефективної роботи [с. 6].

Команди рухаються по п'яти локаціях: «Професіоналізм», «Ефективність», «Взаємодія», «Інновація», «Хатина мудреця», де виконують відповідні завдання на швидкість, часто з допомогою методу мозкового штурму (*brainstorming*) («Лампочка», «Знайдіть своїх», «Сліпий і поводитир», «Знайди спільне», «Мої цінності»).

Досить змістовною була вправа «Мої цінності», яка виконувалась уже в кінці, на останній локації «Хатина мудреця» та сприяла усвідомленню життєвих і професійних цінностей, визначенню пріоритетів. Студентам було запропоновано написати на восьми аркушах цінності, що сприяють міжпрофесійній взаємодії, і потім під час прослуховування відповідної розповіді по черзі їх віддавати ведучому, залишивши собі в кінці лише одну цінність. Одна група студентів обрала такі цінності: добросердечність, людяність, повага, чесність, оптимізм, щирість, компетентність, справедливість. Учасники залишили собі людяність, пояснивши, що це основна, системна якість, якою повинні володіти всі, незалежно від професії. Першою цінністю, яку вони віддали, був оптимізм, потім компетентність, повагу. У кінці завдання запропоновано одну якість повернути на вибір, і студенти повернули собі добросердечність.

У другій групі студентів цінності було відібрано таким чином: першою віддали цінність «любов до професії», другою – вірність, третьою – чесність, четвертою – емпатійність, п'ятою – креативність, шостою – доброту, сьомою – інтелектуальність, а залишили собі впевненість. Повернули у кінці також, як і в попередній групі студентів, доброту.

У третій групі студентів цінності мали таке ранжування: першою віддали цінність співчуття, другою – щирість, третьою – емпатійність, четвертою – доброту, п'ятою – вихованість, шостою – взаємодопомогу, сьомою – креативність, а залишили собі «вміння слухати і чути». Повернули у кінці також, як і в попередніх двох групах студентів, доброту.

Отже, можна зробити висновок, що, на думку майбутніх фахівців соціальної сфери, найбільш важливими для міжпрофесійної взаємодії є такі якості: вміння слухати і чути, впевненість, людяність, доброта. Найменш важливими, за словами студентів, – оптимізм, співчуття і любов до професії. Часто повторюється у виборі емпатійність, креативність, чесність, щирість.

У цілому така форма вдосконалення навичок професійної взаємодії як квест є дуже ефективною, оскільки дозволяє в ігровій формі здобути відповідні знання та удосконалити вміння оптимальної співпраці.

Ефективними для розвитку умінь міжпрофесійної взаємодії фахівців соціальної сфери можуть бути такі квести: «Секрети чоловічків, що танцюють» (для напрацювання нестандартних методів прийняття управлінських рішень), «Управлінець у ситуації конфлікту», «7 постатей просвіти», «Острів рішень», «Паралельна реальність» (на командну взаємодію), бібліоквест «Людина світла», антиквест «Неймовірно страшно і дуже темно» (для емоційного розвантаження) [3].

Важливим для успішної професійної взаємодії є емоційний інтелект, тому нами під час практичних занять з «Соціального партнерства» застосовано психологічну гру «Підтримка» (автори – Алла Чугуєва, Станіслав Раєвський). Суть гри полягає в удосконаленні навичок надавати підтримку в обраних ситуаціях трьома способами: діями, емоційно та інтелектуально. Найлегше студентам вдавалось емоційна підтримка, що дає можливість людині висловитись, прожити свої почуття, заспокоїтись. Дещо важче – підтримка діями, що обумовлює безпосереднє діяльне включення у ситуацію, швидке вирішення проблеми. Найважче – інтелектуальна підтримка, що передбачає пошук варіантів вирішення проблеми, побудову плану, аналіз, мозковий штурм з метою знайти оптимальний спосіб вирішення проблеми. Часто учасники плутали надання інтелектуальної підтримки з підтримкою діями. Саме навички надання інтелектуальної підтримки студентам потрібно вдосконалювати.

Отже, квест, ділові та соціально-психологічні ігри, це інноваційні інтерактивні ігрові методи, що ефективні для набуття і вдосконалення

умінь та навичок міжпрофесійної взаємодії майбутніх фахівців соціальної сфери. Перспективами подальших досліджень є практичне застосування даних методів у закладі вищої освіти для формування фахівця, здатного успішно здійснювати професійні взаємозв'язки.

Література

1. Романова Н. Ф., Мельник І. П. Соціальне партнерство / Н. Ф. Романова, І. П. Мельник: навчально-методичний посібник. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. – 238 с.
2. Русинка І. І. Конфліктологія. Психотехнології запобігання і управління конфліктами. Навчальний посібник / І. І. Русинка. – Київ, 2007. – 332 с.
3. Харченко Н. Квести для управлінців / Н. Харченко. – К.: Шкільний світ, 2017. – 180 с.

Коцюбанський М.М.

фахівець соціальної роботи
Кам'янець-Подільського районного
Центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Нагадувати про те, що соціальний захист населення є прерогативою держави, при будь-якому її статусі, напевне не варто. Ця практика має своє історичне і географічне підтвердження. Але, згідно нещодавніх реформ в Україні, я маю на увазі впровадження “Закону про Децентралізацію”, дещо змінилася роль соціальних інституцій, і діяльність місцевих громад, у здійсненні соціальної політики, стає більш відчутною. І якщо зважити на десятиліття нашого тоталітарного минулого, досвід якого ніяк не вписується в демократичні і інноваційні для нас, принципи самоврядування громад, то мої спостереження і висновки, як фахівця соціальної роботи сільської громади, яка ще не приєднана до ОТГ, повинні бути цікавими.

Отож, сільська територіальна громада, яка складається з трьох сіл, і в якій проживає більш, як 1600 осіб, знаходиться неподалік районного центру. Цей факт, хоча і забезпечував жителів роботою на різних підприємствах міста, та разом з тим, не сприяв згуртованості і зміцненню місцевої громади. І хоча нині, з гарантійних робочих місць, залишився хіба

що ринок, та аморфне ставлення до важливих життєвих питань у жителів, нажаль, ще залишається. І це видно з того, як неактивно вони беруть участь в загальних зборах громади. Роль держави не лише давати старт різним, запозиченим в європейських країнах реформам, а також, на початковій їх стадії, проводити широку навчально-просвітницьку роботу, щоб люди відчували свою особисту відповідальність і свої права, як членів громади. Адже в рекомендаціях Мінсоцполітики щодо всиновлювання, опікунства і прийомних сімей, є посилення на роль місцевих громад у подоланні такого негативного явища, як сирітство. Невпевненість в завтрашньому дні, розтиражований ЗМІ, політичний дуалізм влади і опозиції, безробіття і інфляція призводять до того, що охочих усиновити дітей, навіть серед забезпечених і бездітних сімей – виявляються одиниці. І це при тому, що держава гарантує соціальні пільги і виплати. Тому, на мою думку, відмінити існування інтернатських закладів виховання (при всій їх недосконалості) є передчасним. А якщо хтось, для написання своєї дисертації, почерпнув досвід заморських держав, то потрібно було спочатку вивчити практичну можливість перенесення цієї благородної справи в нашу, українську дійсність.

З досвіду роботи знаю, що сталість громади, як соціально-адміністративної формації, забезпечує не лише відповідальне виконання своїх обов'язків очільниками органів місцевого самоврядування, а й наявність в селах дитячих садочків, загальноосвітніх шкіл, фельдшерсько-акушерських пунктів, інфраструктури торгівлі, якісних мереж електричного, газового та водопостачання. Для того, щоб громада проявляла себе соціальним суб'єктом, потрібно, щоб вона володіла відповідною матеріальною базою. Тому скорочення медичних пунктів, закриття шкіл через не наповнюваність учнями, і інші "новації", що сприяють роздробленню громад, ускладнюють також і роботу соціальних служб.

Мені, як фахівцеві соціальної роботи, в цьому плані повезло. Адже на території нашої сільської ради діють два фельдшерсько-акушерських пункти, є ЗОШ I-II ст, дитсадочок. А тепер, безпосередньо до теми нашого семінару, тобто, - про мою співпрацю з іншими установами і службами.

Якщо дійсно піклуватися про нормальні умови проживання і виховання сільських дітей, то без співпраці з первинними медичними працівниками, викладачами шкіл і дитячих виховних закладів – просто не обійтись. До прикладу: коли в нашому регіоні почастишали випадки захворювання дітей на кір, то аби не допустити епідемічного прояву, ми з місцевим фельдшером узгодили прізвища усіх жителів села, діти яких не пройшли вакцинацію проти кору, і я відвідав усі, не лише категорійні сім'ї, і заохотив їх до проведення щеплення.

Нажаль, в силу недофінансування, або ж з інших причин, нині в сільських школах не проявляється така форма роботи з дітьми, як позакласне виховання. І якщо вчитель, ще якось відповідає за поведінку учня в школі, то вийшовши за територію школи, дитина залишена сам на сам із собою. І часто проявляє себе не з кращого боку і здійснює різні, неблаговидні вчинки, які класифікуються, як насильство. Звичайно основа дитячих, психічно-моральних якостей, повинна закладатися батьками в сім'ях...Але, якщо батьки нехтують цим своїм обов'язком? Що мені, із сумом, часто доводиться констатувати, і не лише в неблагонадійних сім'ях. Тоді на питання - хто повинен заповнити, в дитячому вихованні, цей вакуум, відповідь напрошується очевидна – фахівець соціальної роботи з дітьми і молоддю. Власне я так і дію. На виховних бесідах, про перевагу “Здорового способу життя”, які я проводив в місцевій школі для старшокласників, мені вдалося зацікавити їх турпоходами і здійснити кілька їх у цікаві історичні і рельєфні місця нашого району. Результат – позитивний! Загальна поведінка учасників цих походів, що в школі, що вдома була відмінною. Але це не єдиний вихід для покращення свідомості підлітків. Турбує мене таке, ново визначене явище, як – булінг. Разом з дирекцією школи, на зустрічі з батьками дітей, які були причетні до проявів насилля, нам вдалося попередити і розрядити ці конфлікти. Але, як виявилось, ніхто з батьків взагалі не мав уявлення про те, що шкільні “пустощі” їхніх дітей можуть класифікуватися, як насилля (булінг) і тягнуть за собою штрафні санкції у розмірі десяти неоподаткованих мінімумів. Тут я звертаю увагу на погане інформування населення про нові, прийняті в нашій державі закони. Можливо деякі, з важливих для громадян закони, потрібно доводити жителям села, під час загальних зборів громади і на батьківських зборах в школах. І це ще раз підтверджує, що без співпраці з місцевим педколективом, практична робота соціального працівника – стає менш ефективною.

Щодо співпраці з поліцейськими дільничними, то зважаючи на те, що один такий оперуповноважений обслуговує по 5 – 8 сіл в районі і, якщо випадок не є кримінально-неординарним, приїжджає не завжди, то залишається лише сподіватися на те, що в майбутньому кожна сільська громада матиме свого власного “префекта “, який як і сільський медпрацівник, фахівець соціальної роботи і, до речі – священик, будуть спільно працювати на покращення духовного і культурного рівня жителів територіальної громади.

І на завершення... Спостерігаючи, в сім'ях, що опинилися в складних життєвих обставинах, реакцію після профілактичних консультацій чи виховних бесід, і те, як щиро дякують вони за гуманітарну допомогу, бувшим у вжитку одягом, чи за продукти харчування, я приблизно відчуваю те саме, що відчуває порядний хлібороб, коли сіє, нехай і елітне, закордонне зерно...в неорану землю.

Кукул В.О.
провідний фахівець навчального відділу
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна

РОЛЬ ПРАКТИКИ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

У системі професійної підготовки фахівців соціальної сфери важлива роль відводиться практиці, основне завдання якої – закріплення здобутих у процесі навчання теоретичних знань, формування в студентів професійних умінь, опанування сучасними методами та формами роботи.

Практика передбачає постійний творчий пошук, самостійний розвиток і формування професійних умінь, особистісних та професійно-важливих якостей майбутнього фахівця, а також створення умов для самоаналізу та самовдосконалення професійної діяльності.

Професіоналізм майбутнього фахівця соціальної сфери складається з професійних знань, навичок та умінь. Оволодіння навичками та уміннями є складовою частиною практичної підготовки фахівців. Організація практичної підготовки студентів регламентується Положеннями про проведення практики студентів вищих навчальних закладів, Положенням про організацію освітнього процесу в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка 30 серпня 2018 р. (протокол № 7).

Навчальна і виробнича (фахова) практики є частиною навчального процесу, відповідальним етапом та важливою ланкою у системі підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. Саме на практиці студент може зрозуміти чи правильно він вибрав для себе сферу діяльності і перевірити набуті теоретичні знання.

Базою практики для студентів є загальноосвітні навчальні заклади, а також заклади з інклюзивним навчанням, державні організації системи соціального захисту населення, соціальні служби, що надають соціальні послуги.

Під час практики студенти спілкуються з представниками різних вікових періодів, з дітьми (людьми) різного соціального досвіду, що вимагає від студентів-практикантів систематичного та цілеспрямованого вивчення осіб, з'ясування їх інтересів, особливостей фізичного розвитку, характеру. Це вимагає відповідної теоретичної підготовки.

Також студенти постійно вчаться встановлювати психологічні контакти з незнайомими людьми, керувати різними за рівнем розвитку

дітьми, вивчають середовище та умови відповідного закладу чи установи. На основі практичної роботи вони набувають професійних умінь.

Практика є способом, процесом та результатом професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, забезпечує активне залучення студентів до різних видів професійної діяльності, творчого спілкування, сприяє формуванню професійного інтересу.

Не варто залишати поза увагою те, що мало часу відводиться на практику.

Про роль і місце практики в цілісній системі підготовки фахівців із соціальної роботи свідчить той факт, що, наприклад, у департаменті соціальної адміністрації університету Единбургу (Великої Британії) навчальний процес здійснюють 7 викладачів, які працюють на повні ставки, 3 – на 0,5 ставки і 37 інструкторів, що відповідають за проведення практики [3].

Під час і після проходження волонтерської (безвідривної) практики в Кам'янець-Подільському міському Центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді студентів залучають до волонтерської діяльності. Вони беруть участь в підготовці вуличних ігротек, профілактичній роботі з дітьми, молоддю та сім'ями, тренінгових заняттях, профорієнтаційних виставках, майстер-класах. Спільно з працівниками Центру проводять благодійні акції підтримки сімей з дітьми, які потребують адресної допомоги, загальноміські заходи різного спрямування.

У студентів-волонтерів особливі мотиви для добровільної соціальної роботи, вони отримують відзнаки за свою благодійну, безкорисливу діяльність.

Насамперед їх цікавлять професійні інтереси щодо отримання конкретного досвіду соціальної роботи, напрацювання навичок спілкування з клієнтами. Саме тому студенти, які обрали спеціальність Соціальна робота та Соціальна допомога за покликом професійного уподобання, а не формально, намагаються використати роботу в ролі волонтера для оволодіння досвідом майбутньої професійної діяльності, новими технологіями соціальної роботи, знайти майбутнє місце роботи чи позбавитися певних особистісних проблем, таких, наприклад, уміння спілкуватися з клієнтами, знайти нових друзів, самоутвердитися, тощо. Досвід роботи із студентами-волонтерами свідчить, що їх найбільше приваблюють такі види волонтерської роботи, які безпосередньо пов'язані з майбутньою фаховою діяльністю.

Підготовка студентів до виробничої (фахової) практики містить такі основні напрями: професійне навчання, яке реалізується через теоретичні та практичні навчальні дисципліни, професійне виховання студентів, залучення їх до професійної діяльності фахівця соціальної сфери і формування у них професійної спрямованості та інших професійно важливих якостей.

Виробничу (фахову) практику варто розглядати не тільки як важливий засіб підготовки фахівців, як складову їх професійної підготовки та як організаційну форму, але ще як фактор саморозвитку, формування індивідуально-творчих можливостей у здійсненні майбутньої діяльності, вдосконалення рівня професійності майстерності майбутніх соціальних педагогів. Для студентів виробнича (фахова) практика – це і зміст майбутньої діяльності, і програма удосконалення професійних умінь та навичок.

Багатьох студентів-практикантів цікавлять професійні проблеми. Для них важливими є спілкування з професіоналами в обраній сфері, знайомство з новими методиками і технологіями, все, що може їм допомогти у подальшому стати висококваліфікованими фахівцями та працевлаштуватися. Досить часто студенти віддають перевагу індивідуальній роботі або роботі в невеликих групах. Індивідуальна робота – коли студенту довіряють, наприклад, консультування, а робота в невеликих групах – це дослідження або групове консультування тощо. Для цього важливо побачити у кожному студенті те найкраще, на що можна опертися.

Більшість завдань виробничої (фахової) практики допомагають студентам-практикантам апробувати професійні знання, сформувані у студентів творчі дослідницькі підходи до майбутньої діяльності, засвоїти сучасні технології роботи з різними категоріями клієнтів.

Отже, практика є однією з найважливіших складових професійної та практичної підготовки майбутнього фахівця соціальної сфери. Вона дозволяє студенту здобувати досвід майбутньої професійної діяльності, практично спробувати свої сили в обраній професії, навчитися застосовувати одержані теоретичні знання.

Як важлива ланка у системі підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, сприяє підвищенню рівня професійної компетентності студентів, розвитку ціннісно-змістової сфери майбутніх спеціалістів, саморозкриттю та самопізнанню, оптимізації процесу підготовки студентів до реальної професійної діяльності.

Література

1. Заброцький М. М. Комунікативна компетентність вчителя: екопсихологічний вимір / М. М. Заброцький / Практична психологія та соціальна робота. – 2009. – № 6. – С.
2. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 363 с.
3. Положення про проведення практики студентів у навчальних закладах України від 08.04.1993 р. . - К., 1993. - 20 с.
4. Соціальна робота / соціальна педагогіка (понятійно-термінологічний словник) / під заг.ред. І.Д. Звереві. – К. : Етносфера, 1994. – 119с.

Максим О.В.
науковий співробітник лабораторії
психології соціально дезадаптованих неповнолітніх
Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України
м. Київ, Україна

ХАРАКТЕРИСТИКА ЦІННОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ З ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ

У період різких переломів у суспільстві часто порушується єдність буття та свідомості, виникає невідповідність взаємодії суб'єктів і соціальних інститутів, неадекватність соціальної політики і моралі. Розмитість норм, ослаблення соціальної регуляції спотворює духовні та культурні підвалини для такої поведінки. Відбувається розрив між прагненням до швидкого зростання матеріального добробуту і відсутністю важелів саморегуляції, заснованих на високій культурі та духовності. Проблема соціальної адаптації й дезадаптації підлітків – труднощі у засвоєнні та пристосуванні до норм соціального життя або труднощі в дозволі тих норм, що є соціально небезпечними, несуть у собі загрозу для життя й здоров'я дитини. Це насамперед проблеми, пов'язані з неадекватною та девіантною поведінкою, дезадаптацією дітей і підлітків у соціальному середовищі – «важкі» діти (некеровані, педагогічно занедбані, які поведуться зухвало, агресивно); дурна компанія, кримінальний контакт, причетність до кримінальних обставин, перебування на обліку в міліції; вживання дітьми алкоголю, наркотиків; адаптація до нового середовища (у новому класі, школі, дитячому колективі); дезадаптація до норм соціального життя в колективі і, як наслідок, самотність, дефіцит спілкування. Одна з фундаментальних рис сучасності - радикальний перегляд системи цінностей: сьогодні більшість людей відмовляються від досягнення довгострокових цілей і завдань в силу втрати віри в можливість їх досягнення. Ціннісна система особи є складною багатофункціональною категорією, що має індивідуальне розставлення переваг [4]. Цінності як складний соціально-психологічний феномен, характеризується спрямованістю і змістом активності особи, що є складовою частиною системи стосунків особи, визначає відношення людини до світу, до себе, надаючи сенс і напрям особовим позиціям, поведінці, вчинкам. Для молодшої людини вибір ціннісних орієнтацій. Як відомо, у психології поняття «цінність» трактується як суб'єктивно залежне від ступеня значущості для особистості відображення в її свідомості специфічних якостей предметів та явищ оточуючої дійсності. Інше поняття “ціннісна орієнтація” синонімічне першому і розглядається як складне соціально-психологічне утворення, яке визначає і характеризує спрямованість особистості, зміст її активності, а також надає смислу позиціям, вчинкам та поведінці людини проявляється як чинник формування моральної свідомості підлітків. Сучасний підліток у свою

чергу одночасно не є соціалізованим, оскільки суспільство вже не пропонує йому ніякої безперечної формули життя, і над-соціалізований, оскільки будь-яку приписану йому ідентичність треба в актуальній реальності постійно пристосовувати і конструювати без всякої надії на остаточну. Особливу групу підлітків складає так звані девіанти, підлітки з типом поведінки, що відхиляється від норми. А девіантна поведінка особи вибудовується на змістовній системі ціннісних орієнтацій. Враховуючи, що девіанти в сучасних наукових роботах мають свою класифікацію, в цьому дослідженні під девіантами ми маємо на увазі підлітків з агресивним типом поведінки, що прогулюють зайняття, та беруть участь у бійках, внаслідок чого у підлітків проявляється загальна озлобленість і занижена самооцінка.

Система цінностей виражає внутрішню основу стосунків особи з дійсністю. Важливо відмітити тісний взаємозв'язок цінностей з мотиваційною сферою особи. Основа особи полягає у функції вибору. Вибір допускає перевагу одного мотиву над усіма іншими. Але для цього мають бути основи, і такими основами є цінність, оскільки цінність - єдина міра порівняння мотивів. Людська поведінка стає мотивованою або невмотивованою залежно від таких чинників як потреба, мотив, мета, стимул, суб'єктивні установки, суб'єктивна значущість для людини різних цілей, серед яких первинну роль грають цінності особи. Отже, цінності особи несуть регуляторну функцію в двох аспектах: з одного боку, це формування норм і правил, з іншої - формування мотиваційно - потребової сфери особи в цілому. Ціннісні орієнтації в широкому сенсі грають головну роль в регуляції соціальної поведінки людини, включаючи диспозицію особи [8], її установки, мотиви [1], інтереси [3].

Практичні ціннісні орієнтації як особистісно-утворююча система, складаються лише на підлітковому етапі онтогенезу, проте мотиви для формування структури ціннісних орієнтацій формуються у особи, починаючи з дошкільного віку. Дошкільнята отримують базисні гуманістичні орієнтації, що складаються з понять про добро і зло, про чесність і брехню, щедрість, чуйність. Ці орієнтації розглядаються дитиною в певних життєвих ситуаціях, в процесі рольової гри, вони неначе пасивні - не узагальнюються і не проєктують на інших людей. Особливий сенс система ціннісних орієнтацій набуває в підлітковий період, коли йде становлення людини як особистості.

Для підлітків з девіантним типом поведінки домінуючими цінностями є: упевненість в собі, свобода, громадське визнання, любов, наявність хороших і вірних друзів, життєва мудрість. Вибір такої цінності як упевненість в собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч сумнівів) дає підліткові упевненість в собі, сприяє самореалізації підлітка. Вибір такої цінності як свобода (самостійність, незалежність в судженнях і вчинках), свідчить про те, що підліток прагне до незалежності, звільнення від опіки дорослих, можливість робити все так, як завгодно їм,

при цьому підлітки не хочуть бути дорослими, адже проступки дітей кримінально не карані.

Більше того, у підлітків експериментальної групи потреба соціального престижу втрачає свою спрямованість, переростаючи в нижчу форму самоствердження, коли індивід задовольняється тим, що стає об'єктом уваги інших людей. Підліткові властива гіпертрофована потреба у свободі, незалежності: йому вже в 12-13 років нестерпна ситуація, коли він повинен отримувати дозвіл від інших на кожен свій вчинок. Девіанти виділяють таку цінність як громадське визнання (повага оточення) і ставлять її в домінуючий ранг. Громадське визнання - це для підлітка, передусім самоствердження і повага у своїй соціальній групі однолітків; влада престиж - це бажання впливати, командувати усіма, підпорядковувати собі оточення, бажання не бути такими як всі.

Такі цінності як наявність хороших і вірних друзів, девіанти виділяють в числі перших. Враховуючи те, що для підлітків девіантної поведінки найбільш значимою є група, в якій він співіснує, то такий вибір досить з'ясовний. Підлітки відчувають велику потребу в спілкуванні з однолітками значимої для них соціальної групи, саме асоціальне групове співтовариство стає для дитини головним «режисером» його поведінкових проявів.

Серед непопулярних цінностей у девіантів виділені такі як матеріально забезпечене життя, здоров'я, щастя інших, краса природи і мистецтва. В зв'язку з цим можна стверджувати, що у своїй життєдіяльності у підлітків, як правило, ще не сформована матеріальна вигода і тому споживчий розрахунок ціннісних орієнтацій для них не мотивує їх діяльність і вони взагалі не орієнтуються на ці цінності. Показово, що у своїй мотиваційній діяльності емоційна складова ієрархії ціннісних орієнтацій підлітків частенько переважає над раціональною, отже, девіанти можуть поступитися соціально значимою ціннісною орієнтацією і вчинити суперечливий їй вчинок. Нерідко девіанти готові домагатися результативності в якій-небудь справі, щоб то не було, навіть якщо так званий результат не несе соціальної користі і іноді веде до порушення закону. Девіантна група по інструментальних цінностях значимими виділила - чуйність, терпимість, чесність, ефективність в справах, широта поглядів, тобто спостерігається висока значущість прийняття інших. Це пов'язано з тим, що у підлітків з девіантною поведінкою має місце бути спотворення дійсності, що виражається в прагненні подати себе у вигіднішому світлі, приховати свою девіантну поведінку. Вони відмічають в собі більше все тільки найкраще, заперечуючи «не схвалювану» поведінку. 4. Отже, вони більше схильні до впливу емоцій, занурені у світ власних переживань. Незначними для девіантів виявилися такі цінності як життєрадісність, тверда воля, акуратність.

Одним з найважливіших завдань практичного психолога є формування у підлітка готовності до розгорнутої орієнтації в

загальнолюдських цінностях. Саме це допомагає підростаючій особистості здійснювати правильний вибір у різних життєвих ситуаціях. Отже, в процесі психологічного консультування з використанням коригуючих методів та прийомів відбувається розвиток моральних цінностей особистості.

Література

1. Божович Л.И. Личность и её формирование в детском возрасте / Лидия Ильинична Божович. – М. : “Просвещение”, 1968. – 464с.
2. Братусь Б.С. К изучению смысловой сферы личности / Борис Сергеевич Братусь // Вестник МГУ. – Сер. 14. Психология. – 1981. – № 2. – С. 46 – 55.
3. Вайзер Г.А. Смысл жизни и двойной кризис в жизни человека / Галина Александровна Вайзер // Психологический журнал. – Т19. – №5. – 1998. – С. 3 – 14.
4. Вікова та педагогічна психологія: Навчальний посібник / Олександр Васильович Скрипченко, Любов Василівна Долинська, Зоя Василівна Огороднічук та ін. [2-ге вид.]. – К. : Каравела, 2009. – 400с.
5. Давыдова Г.И. Развитие индивидуальности в контексте рефлексивно-диалогического взаимодействия / Галина Ивановна Давыдова, Игорь Никитович Семенов // Мир психологии.– 2008. – №1.– С.59
6. Калитеевская Е.Р. Смысл, адаптация и самодетерминация у подростков / Елена Ростиславовна Калитеевская, Дмитрий Алексеевич Леонтьев, Евгений Николаевич Осин, Ирина Ивановна Бородкина // Вопросы психологии. – 2007. – №2. – С.68-80.

Мельник Ж.В.

кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО МІЖПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Інтенсивний соціокультурний розвиток сучасного українського суспільства, значні перетворення в країні, що породжують соціальні, політичні, економічні, морально-психологічні проблеми, оновлення освітньої парадигми висувають сьогодні принципово інноваційні вимоги до підготовки фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії. Від компетентності фахівця залежить результативність протікання соціальних процесів, урегульованість суспільних відносин, потужність діяльності

соціальних інститутів, реалізація міжнародних і державних соціальних програм та проектів, готовність молоді до прояву активної громадянської позиції. Як зазначає С. Старикова, важливим завданням сучасної професійної освіти є підготовка спеціалістів, здатних сприяти реалізації державно-суспільного підходу до розвитку освітнього простору, інтеграції соціальних інститутів у вирішенні пріоритетних соціально-економічних питань [3, с. 49-53].

Вирішення питань професійної підготовки соціальних працівників здійснюється в тісному зв'язку із сучасними досягненнями теорії і методики професійної освіти. Так, загальнометодологічні й теоретичні проблеми професійної підготовки кадрів висвітлено в працях В. Байденко, С. Батишева, Г. Бордовського та інших; теорії діяльності соціальних структур у суспільстві, взаємодії людини і соціуму присвячено наукові доробки В. Афанасьєва, О. Бодальова, В. Кондратенко, В. Фролова й інших; особливості професійної діяльності соціальних працівників розкрито Л. Беляєвою, Б. Вульфовой та іншими [1].

Слід зазначити, що в 90-х роках ХХ століття в Україні була започаткована професійна підготовка фахівців соціальної сфери. Становлення соціальної роботи як нового для українського суспільства виду професійної діяльності, виникнення державних установ соціального обслуговування населення та громадських організацій призвели до актуалізації проблеми соціальної освіти з точки зору виявлення її тенденцій і змісту; конкретизації специфіки соціальної роботи на сучасному етапі її розвитку; визначенню умов оптимізації підготовки фахівців у соціальній сфері.

Вважаємо, що доцільним є впровадження у процес професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери неперервної практичної підготовки, починаючи з першого курсу і до закінчення вищого навчального закладу.

Професіоналізм фахівця із соціальної роботи складається із професійних знань, навичок й умінь. Оволодіння навичками й умінями є складовою частиною практичної підготовки фахівців, формування яких, як правило, здійснюється під час практикумів, а також під час безперервної практики.

Неперервна практична підготовка майбутніх працівників соціальної сфери повинна здійснюватися на підставі таких принципів: тісного взаємозв'язку між теоретичним навчанням і практичною підготовкою, науково-творчого характеру практичної підготовки, послідовності, динамічності, перспективності, свободи вибору, співробітництва.

До основних завдань практичної підготовки відносять: ознайомлення студентів з організаційною структурою системи соціального захисту населення України, змістом, формами й методами діяльності різнопрофільних соціальних служб (установ, організацій), контингентом їхніх клієнтів, співпрацею зі службами-партнерами; формування позитивної мотивації благодійної діяльності; допомога соціальним

службам, установам, організаціям, визначених базами практики, в реалізації завдань; поглиблення та удосконалення теоретичних знань, встановлення їх зв'язку з практичною діяльністю; практичне застосування методик і технологій соціально-педагогічної діяльності; діагностика професійної придатності студентів до обраної професії; їхня психологічна адаптація до професії; формування професійно значущих якостей соціального працівника (милосердя, доброта, емпатія, довіра, почуття відповідальності, організованість і дисциплінованість, активність та ініціативність, розуміння і дотримання принципів і цінностей соціальної роботи); удосконалення комунікативних, організаційних, діагностичних, дидактичних, аналітичних, проєктувальних умінь і навичок; створення умов для розвитку здібностей і самореалізації студента, для формування власного стилю діяльності; формування у студентів творчого і дослідницького підходів до професійної діяльності.

Таким чином, практика студентів є невід'ємною складовою частиною процесу підготовки спеціалістів в вищих навчальних закладах і проводиться на оснащених відповідним чином базах навчальних закладів [2].

Література

1. Зобенько, Н.А. (2013). Сучасні підходи до підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери в умовах класичного університету. *Науковий вісник Ужгородського університету*, 29, 48-52.
2. Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України (1997), 122-137.
3. Старикова, С.В. (2002). Социальная педагогика и арт-терапия в системе высшего образования. Москва: Изд-во ИСПС РАО.

Мельник Л.П.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна

ВЗАЄМОДІЯ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОПОМОГИ ЛЮДЯМ ЛІТНЬОГО ВІКУ

Демографічне старіння як глобальна тенденція розвитку сучасної цивілізації привертає увагу до становища людей похилого віку в сучасному світі. Одним з головних завдань нашого суспільства є створення умов гідного життя літнім людям, які складають нині п'яту частину населення України. Саме тому, постає гостра необхідність у розширенні соціальних послуг та удосконаленні механізму соціального обслуговування людей похилого віку, зокрема шляхом ефективної взаємодії фахівців

соціальної сфери.

Особливості соціальної роботи з людьми похилого віку висвітлюються у працях багатьох фахівців та науковців, серед яких є і зарубіжні, і вітчизняні автори. Серед них: А. Капська, П. Павленок, Л. Тюптя, В. Шахрай Е. Холостова, О. Горбушина, Г. Бочарова, Г.Томе, Е. Еріксон та ін.

Згідно з класифікацією Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), осіб у віці від 60 до 74 років відносять до категорії людей похилого віку, від 75 до 89 років - до старих людей, а від 90 років і старших - до довгожителів.

Погляди щодо місця та ролі людини похилого віку у суспільстві були втілені в принципах ООН, які були прийняті 1991 р. Генеральною Асамблеєю. Дані принципи передбачають соціальний захист людей похилого віку, а саме: забезпечення продуктами, житлом, одягом і медичним обслуговуванням, а також можливістю займатися діяльністю, яка приносить дохід; брати участь у розробці політики, яка торкається їх благополуччя, і створювати власні рухи та спілки, а також проживати у безпечних умовах із урахуванням особистих вподобань і стану, який змінюється, перебувати якомога більше в домашніх умовах; увагою та доглядом з боку сім'ї і общини, медичним обслуговуванням з метою підтримки чи відновлення оптимального рівня фізичного, психічного й емоційного благополуччя і попередження захворювань; отримувати соціальні та правові послуги, послуги закладів опіки і піклування; можливістю користуватися у будь-якому соціальному закладі правами людини і основними свободами, включаючи повну повагу гідності, переконань, потреб і особистого життя, а також права приймати рішення щодо догляду та якості життя; можливістю всебічної реалізації свого потенціалу; вести гідний та безпечний спосіб життя, не зазнаючи при цьому експлуатації, фізичного чи психологічного насилля, а також право на справедливе ставлення незалежно від віку, статі, расової чи етнічної приналежності, інвалідності чи іншого статусу [5, с. 241].

Проблеми людей похилого віку об'єднують у три великі групи: здоров'я і медична допомога; матеріальне становище; інтеграція в суспільство. Аналіз положення громадян літнього віку свідчить про те, що вони є найбільш соціально незахищеною категорією населення, що потребує особливої уваги і соціального захисту з боку держави. Старість, як період життя людей вбирає в себе багато корінних проблем як медично-біологічної, так і соціально-побутової сфер. У цей період перед літніми людьми виникає безліч проблем, оскільки людей похилого віку часто відносять до категорії «маломобільного» населення, вони виступають найменш захищеною, соціально вразливою частиною суспільства. Це пов'язано, перш за все, з проблемою порушення фізичного стану, викликаного захворюваннями із зниженою руховою активністю. Зниження

життєвого тону, в значній мірі пояснюється психологічними чинниками: песимістичною оцінкою майбутнього, безперспективним життям, тривожністю, зниженням самооцінки. Головна проблема полягає в зміні статусу літніх людей, що пов'язана з припиненням або обмеженням трудової діяльності, перегляду ціннісних орієнтирів, самого способу життя і спілкування, а також виникнення різних проблем як в соціально-побутовій, так і в психологічній адаптації до нових умов. Підвищена соціальна уразливість літніх громадян пов'язана також з економічними проблемами: низьким рівнем якості життя, невеликими розмірами отримуваних пенсій, низькою можливістю працевлаштування, як на підприємствах, так і в здобутті роботи вдома [4].

Не менш важливою соціальною проблемою літніх людей є поступове руйнування традиційних родинних засад, що привело до того, що старше покоління не займає почесне очолююче положення, втрачається актуальність ролі бабусь та дідусей. Проблеми людей похилого віку, особливо самотніх, на тлі низьких пенсійних виплат загострюються ще й за умов існування дефіциту дешевих товарів вітчизняного виробництва, зростання цін на комунальні послуги і продовольчі товари, нерозвинутої сфери побуту, незадовільної медичної допомоги, втрати суспільством почуття милосердя. Зазначені труднощі доповнюють відсутність грошових заощаджень, фінансова неспроможність ремонту власного житла, тощо [3].

Варто підкреслити проблему самотності людей похилого віку, адже самотні люди часто переживають депривацію потреб у спілкуванні. Все це веде до збіднення життя та втрати позитивних емоцій, що обумовлює необхідність вироблення і реалізації специфічних підходів, форм і методів соціальної роботи з літніми людьми [4].

Для забезпечення ефективної реалізації соціального захисту людей похилого віку необхідно залучення ряду спеціалістів, серед яких: соціальні та медичні працівники, психологи, реабілітологи, трудотерапевти, юристи тощо.

Основними завданням соціальної роботи з літніми людьми є: організація довготривалого догляду, для тих, хто його потребує; надання можливостей людям похилого віку реалізовувати свої здібності, брати участь у громадській діяльності; сприяння адаптації особистості до нових умов, відшуковуючи незадіяні на попередніх етапах життєвого шляху ресурси тощо.

Щодо соціальної реабілітації людей похилого віку ефективними засобами є їх трудова та громадська зайнятість. Літня людина, яка залишає свою професійну діяльність, часто зазнає стресових станів. На жаль, сучасне суспільство не може задовольнити потребу в робочих місцях не лише означеній категорії громадян, але, навіть, і людям працездатного віку. Проте, деякі перспективи тут можливі у сфері малого та середнього

бізнесу, фермерських господарствах, присадибних ділянках. Корисним досвідом у цьому плані є створення так званих клубів за інтересами для людей похилого віку, де вони можуть спілкуватися, виконувати певні громадські функції, займатися спільною діяльністю. Або волонтерська діяльність самих пенсіонерів, які допомагають доглядати інших. Крім того, соціальна реабілітація може, зокрема, бути спрямована на отримання нових знань та навичок, необхідних для самообслуговування, або відновлення тих, що були раніше.

Головною метою психологічної роботи з людьми похилого віку є перетворення негативного образу старості в позитивний та сприйняття її як часу для відпочинку, улюблених занять та роздумів. Окремі цілі можуть містити в собі необхідність вислухати людину похилого віку та вивести її поведінку на рівень самокорекції. Психолог може допомогти при адаптація до нового статусу, в переоцінці життєвих ресурсів та інтересів, у виборі іншої справи, у прийнятті старості та всього минулого життя в цілому, у пошуку нових орієнтирів, у покращенні емоційного стану, підвищенні самооцінки тощо.

Найбільш істотний компонент медичної допомоги - допомога на дому, яка забезпечує потреби літніх людей і дозволяють їм залишатися вдома. До таких послуг ми можемо віднести наступні: заміряння артеріального тиску, прийом лікарських препаратів, санітарно-гігієнічні, фізіопроцедури, мануальна терапія та інше).

У багатьох країнах важливу роль в роботі з людьми похилого віку відводять трудотерапевту, який допомагає клієнтові пристосуватися до змін в його функціональних можливостей. Він може спланувати та розробити зміни у домашньому побуті, що включає виготовленні спеціальних меблів, відповідного обладнання (пристосування туалету для зручного користування, поручні, спеціальні пристосування для вимикачів газової плити, кранів в ванній кімнаті, спеціальні прибори для їжі), встановлення спеціального освітлювального обладнання, модифікування одягу (спеціальні застібки). Також це може бути створення піднятих над землею грядок чи клумб, щоб людина в інвалідному візку могла доглядати свої квіти чи город [2].

Отже, старіння є невід'ємним елементом розвитку особистості, та характеризується змінами в усіх сферах життя: виробничій, сімейній, громадській та особистій. Організація допомоги людям похилого віку має бути основана на взаємодії різних фахівців при наданні медичних, психологічних та соціальних послуг, що буде сприяти підвищенню її ефективності. Проте, заявлені проблеми потребують подальшого наукового дослідження і розроблення нових стратегій та форм обслуговування людей похилого віку фахівцями соціальної сфери.

Література

1. Коленіченко Т. І. Соціальне обслуговування як одна із форм соціальної роботи з людьми похилого віку / Т. І. Коленіченко // Соціальна робота в Україні : теорія і практика : наук.-метод. журнал. – 2009. – № 1. – С. 77–82.
2. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота (теорія і практика): Навчальний посібник – К.: ІПК ДСЗУ, 2007. – 341 с.
3. Сопко Р. І. Становище людей похилого віку в Україні / Р. І. Сопко // Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. . – 2013. . – Випуск 7. С. 298–305
4. Терещенко І. І. Особливості соціальної роботи з людьми похилого віку в умовах сучасної України / І. І. Терещенко, А. М. Наумець // Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць. – 2011. – № 3 (11). – С. 113–117.
5. Тюття Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота: теорія і практика : навч. посібн. [для студ. вищ. навч. закл.] / Л. Т. Тюття. І. Б. Іванова. – К. : Знання, 2008. – 574с.
6. Холостова Є. І. Соціальна робота, теорія та практика: навч. посіб. [для студ. вищ. нав. закл.] / Є. І. Холостова, А. С. Сорвіна. — М. : 2001. — 175 с.

Михальська С. А.

кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри корекційної педагогіки та інклюзивної освіти
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна

Михальська Ю. А.

кандидат психологічних наук
асистент кафедри психолого-медико-педагогічних
основ корекційної роботи
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ СПЕЦІАЛІСТІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Проблема освіти дітей з особливими потребами набуває широкої актуальності сьогодні. Відповідно до Конвенції про права дитини та Конституції України кожна дитина має право на отримання освіти. Для більш ефективного навчання і виховання дітей з особливими освітніми

потребами (ООП) є взаємодія фахівців системи спеціальної освіти, фахівців закладів медико-соціальної реабілітації, діяльність яких має бути сфокусована як на подолання наявних труднощів в дітей, так і на надання системи спеціальних знань педагогам, щоб уникнути цих труднощів.

Питання необхідності узгодженої взаємодії між фахівцями долученими до освіти осіб з особливими потребами, не раз піднімалося в науково-методичних матеріалах [1].

Спільна робота фахівців освітнього закладу може передбачати різні моделі співпраці. Мультидисциплінарна модель – це ситуація, коли фахівці працюють з дитиною та/або з родиною незалежно один від одного, без взаємодії та перетину професійних меж. Це, на жаль, найтипівіший формат праці фахівців однієї установи (будь то дошкільний навчальний заклад, школа або центр), який узагальнено можна назвати «кабінетна система». Йдеться про те, що за дверима свого кабінету кожний з фахівців робить те, що вважає за потрібне, і це не стає змістом спільних обговорень, опрацювання узгодженої позиції, визначення спільних завдань та розподілу зусиль між учасниками освітнього процесу, в який долучено дитину з особливими освітніми потребами.

За міждисциплінарною моделлю налагоджують систему взаємодії, координації та інтеграції процесів підтримки, допомоги і супроводу особливої дитини в навчальному закладі. Для цього має бути розроблено особливу освітню технологію, що називається командна взаємодія групи супроводу дитини в освітньому просторі [3, с. 14-19].

Особливістю навчально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами є його корекційна спрямованість. Корекційно-розвиткову роботу в умовах навчання здійснюють спеціальні фахівці: корекційний педагог, педагог, психолог, логопед та ін. Загальною метою корекційно-виховної роботи з дітьми з ООП є відновлення й розвиток пізнавальних та емоційно-вольових процесів, забезпечення адаптації особистості в суспільство, формування позитивних рис особистості, корекція пізнавальної та емоційно-вольової сфер особистості; формування адекватної самооцінки та рівня домагань.

Соціально-педагогічна діяльність з дітьми з особливими освітніми потребами здійснюється за такими основними напрямками, як: діагностика, реабілітація, корекція, спеціальне навчання, соціальне виховання, профорієнтація та працевлаштування, надання консультацій, соціальна допомога, правовий захист, охорона здоров'я, підтримка наукових досліджень у галузі спеціальної освіти. Свою роботу соціальні педагоги можуть здійснювати у групах або індивідуально. Участь у гуртках, факультативне навчання, екскурсії, змагання, конкурси забезпечує можливість дітям з особливими потребами досягти великих успіхів у соціалізації та адаптації до умов суспільства.

Організація психологічного супроводу дітей потребує проведення необхідних заходів, а саме: діагностика рівня розвитку дітей; оформлення

документації для здійснення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами; створення власної навчально-методичної та інформаційної бази (банк даних корекційних, навчальних і виховних програм); моніторинг результативності; виявлення і прогнозування можливих проблем; розробка шляхів корекції можливих негативних наслідків.

Згідно з «Примірним положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» команда супроводу виконує наступні завдання [2]:

- збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі, освітні потреби на етапах створення, реалізації та моніторингу виконання ІПР;
- визначення напрямів психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах закладу освіти на підставі висновку ІРЦ, та забезпечення надання цих послуг;
- розроблення ІПР для кожної дитини з ООП та моніторинг її виконання з метою коригування та визначення динаміки розвитку дитини;
- надання методичної підтримки педагогічним працівникам закладу освіти з організації інклюзивного навчання;
- створення належних умов для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище;
- проведення консультативної роботи з батьками дітей з ООП щодо особливостей їх розвитку, навчання та виховання;
- проведення інформаційно-просвітницької роботи у закладі освіти серед педагогічних працівників, батьків і дітей з метою недопущення дискримінації та порушення прав дитини, формування дружнього та неупередженого ставлення до дітей з ООП.

Таким чином, запорукою успішної освіти дітей з ООП є ефективна співпраця всіх категорій спеціалістів та батьків. Ця співпраця забезпечує оптимальну, цілеспрямовану педагогічну, психологічну, соціальну та медичну діяльність, спрямовану на подолання чи послаблення недоліків психічного та фізичного розвитку дітей з ООП, властивостей та якостей їх особистості.

Література

1. Колупаєва А.А. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: [навч.-метод. посіб.]. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 192 с.
2. Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти. Київ, 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18>

3. Скрипник Т. В. Технологія командної взаємодії в контексті психолого-педагогічного супроводу дітей з аутизмом в освітньому просторі. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. 2015. №1. С. 14–19.

Нестеренко Т.С.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи
ПВНЗ «Кропивницький інститут державного
та муніципального управління»
м. Кропивницький, Кіровоградська область, Україна

СТАНОВЛЕННЯ СВЕ-ПІДХОДУ В ОСВІТІ

Сучасні педагогічні дослідження показали, що розвиток компетентностей дає людині можливості орієнтуватись та успішно самореалізовуватись у сучасному суспільстві, що характеризується процесами інформатизації, швидкоплинністю розвитку ринку праці, подальшому здобутті освіти. Компетентісно орієнтоване бачення розвитку змісту освіти є новим концептуальним вектором для шкіл зарубіжжя і породжує безліч дискусій як на міжнародному, так і на національному рівнях різних країн.

"Здатність сприймати зміни і творити їх – це найважливіша характеристика способу життя людини в ХХІ столітті, – зазначає В.Г. Кремень. – Маємо готувати людину, здатну до сприйняття і творення змін, аби вона відчула, зрозуміла, сприйняла і сприяла інноваційності суспільства. Навчальний процес має виконувати щонайменше дві функції: функцію підготовки учня до самостійного оволодіння знаннями, інформацією (навчити вчитися) і функцію формування вміння трансформувати набуті знання у важливу життєву компетентність" [2, с. 2].

Термін компетентності (ключові компетентності) потрапив у поле зору дослідників психології праці в першу чергу в таких країнах, як США, Великобританія і Німеччина, а з недавнього часу він використовується в Україні у зв'язку із змінами, що сталися на світовому ринку праці. Ці зміни, у свою чергу, пов'язані з небувалими темпами науково-технічного прогресу, стрімким вдосконаленням технології.

Проведений аналіз робіт з проблеми компетенції/компетентності (Н. Хомський, Р. Уайт, Дж. Равен, Н.В. Кузьміна, А.К. Маркова, В.М. Куніцина, Г.Е. Беліцька, Л.І. Берестова, В.І. Байденко, А.В. Хуторський, Н.О. Грішанова та ін.) дозволив умовно виділити три етапи становлення СВЕ-підходу в освіті.

Перший етап – 1960-1970 рр. – характеризується введенням в науковий апарат категорії "компетенція", створенням передумов розмежування понять компетенція/компетентність. З того часу починається в руслі трансформаційної граматики і теорії навчання мовам дослідження різних видів мовної компетенції, введення поняття "Комунікативна компетентність" (Д. Хаймс).

Другий етап – 1970-1990 рр. – характеризується використанням категорії компетенція/компетентність в теорії і практиці навчання мови (особливо нерідній), професіоналізму в управлінні, керівництві, менеджменті, в навчанні спілкуванню. В цей час розробляється зміст поняття "Соціальні компетенції/компетентності". У роботі Дж. Равена "Компетентність в сучасному суспільстві", що з'явилася в Лондоні в 1984 р., дається розгорнуте тлумачення компетентності [3]. Це таке явище, яке "складається з великої кількості компонентів, багато з яких відносно незалежні один від одного, ... деякі компоненти відносяться швидше до когнітивної сфери, а інші – до емоційної, ... ці компоненти можуть замінювати один одного в якості складових ефективною поведінки" [3, с. 253]. При цьому, як підкреслює Дж. Равен, "види компетентності" суть "мотивовані здібності" [3, с. 258].

Третій етап розвитку СВЕ-підходу характеризується тим, що в документах, матеріалах ЮНЕСКО окреслюється коло компетенцій, які вже повинні розглядатися усіма як бажаний результат освіти. У доповіді міжнародної комісії з освіти для ХХІ століття "Освіта: прихований скарб" Жак Делор, сформулювавши "чотири стовпи", на яких ґрунтується освіта: навчитися пізнавати, навчитися робити, навчитися жити разом, навчитися жити" [1, с.37], визначив по суті основні глобальні компетентності. Так, згідно Жак Делору, одна з них свідчить – "навчитися робити, з тим щоб здобути не лише професійну кваліфікацію, але і в ширшому сенсі компетентність, яка дає можливість справлятися з різними численними ситуаціями і працювати у групі" [1, с.37].

Аналіз ситуації з реалізації компетентностного підходу в сучасній загальноосвітній школі виявив проблему недостатньої підготовки учителя. Традиційно в учнів формується система знань, умінь, навичок, але необхідно підвищити рівень підготовки учителя до формування у них системи способів діяльності.

Література

1. Делор Ж. Образование – скрытое сокровище / Ж. Делор. – М. : Московская школа политических исследований, 2002. – 472 с.
2. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / Василь Григорович Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
3. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: Выявление, развитие и реализация / Джон Равен. – М.: Когито–центр, 2002. –394 с.

Опалюк О.М.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З НЕПОВНОЮ СІМ'ЄЮ В УКРАЇНІ

Основою відродження і зміцнення української сім'ї повинна стати її економічна самостійність. Саме тому державна сімейна політика має спрямовуватися на створення гарантій гідної оплати тим, хто працює, і надання допомоги неповним сім'ям з низькими доходами. Доходи неповної сім'ї повинні не лише покривати витрати на задоволення основних життєвих потреб її членів, але й надавати можливість підвищувати їх освітній і культурний рівень, зміцнювати здоров'я, змістовно відпочивати. Водночас, необхідно розробити і здійснювати невідкладні заходи щодо підсилення соціальної підтримки тих родин, які її потребують. Допомога таким сім'ям повинна передбачати відповідну житлову політику з будівництва дешевого орендного і соціального житла, а також надання житлових кредитів для молоді.

Слід забезпечити мінімальні життєві стандарти для повноцінного виконання неповною сім'єю своїх функцій. З урахуванням складної демографічної ситуації, необхідно збільшити розмір державної допомоги на виховання дитини до розміру прожиткового мінімуму. Держава повинна забезпечити доступність і дешевість послуг системи дошкільного виховання. Відповідно до Конвенції ООН «Про права дитини», слід забезпечити реальні гарантії захисту прав, честі й гідності дітей, недоторканність їх особистості. Не лише громадського осуду, але й адміністративного, правового покарання заслуговують батьки, неповнолітні діти яких потерпають від насильницьких дій, втікають з сім'ї, скоюють антисуспільні вчинки. Необхідно вжити дієвих заходів щодо ліквідації дитячої безпритульності, жебрацтва, проституції, наркоманії та інших соціальних вад, а також заходів, що забороняють експлуатацію дитячої праці.

При неналежному виконанні батьками (одним із них) обов'язків по вихованню або зловживанні батьківськими правами діти мають право звернутися для захисту своїх інтересів до органів опіки і піклування. Важливо пам'ятати, що органи опіки і піклування діють за принципом невтручання у процес виховання батьками дітей. Однак, якщо їм стане відомо про неналежний стан у сім'ї, вони вживають заходи з метою надання допомоги дітям у їх фізичному та духовному розвитку.

Верховної Ради України, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, які видаються в межах компетенції на підставі законів і конкретизують юридичні права та обов'язки суб'єктів правовідносин, визначають механізми та заходи виконання. Основні з них це: Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей», Указ Президента України «Про Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту», Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Державної соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді», Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям».

На основі законодавчих актів Міністерства, відомства приймають нормативні акти (накази, інструкції, положення), які детально уточнюють механізми дії, повноваження, обов'язки та відповідальність структурних підрозділів міністерств, відомств, органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, конкретних посадових осіб щодо положень зазначених у законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах.

Звичайно, знати всі положення законів не можливо. Специфіка роботи соціального працівника така, що кожний інший випадок може вимагати специфічних знань в інших галузях законодавства.

До *соціально-економічних методів* соціальної роботи, зокрема здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, належать всі існуючі засоби, за допомогою яких соціальні працівники, фахівці із соціальної роботи та інші спеціалісти здійснюють вплив на матеріальні, моральні, сімейні, національні та інші потреби й інтереси сім'ї (особи), яка опинилася в складних життєвих обставинах. А саме, грошова допомога, моральне заохочення, встановлення пільг, здійснення патронажу, соціального супроводу, допомоги в побутовому обслуговуванні.

Розрізняють форми та методи індивідуальної, групової та масової роботи.

Основними формами індивідуальної роботи з членами сімей (осіб), які опинилися у складних життєвих обставинах, є: телефонні розмови, сімейні, індивідуальні візити в сім'ю: планові та без попереджень, зустрічі, інтерв'ювання, тестування, консультація, співбесіда, переадресація, доручення.

До найбільш розповсюджених групових форм належать: бесіда, дискусія, диспут, проведення тренінгів, робота групи взаємодопомоги та взаємопідтримки. Масові форми соціальної роботи з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах: тиждень сім'ї, спортивне свято «Тато, мама, я – спортивна сім'я», різноманітні акції, форуми тощо.

До форм роботи із зазначеною категорією сімей можна віднести: написання запитів, листів, клопотань, звернень, документування, моніторинг та перегляд справи.

Отже, основним завданням центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо успішної реалізації методів та форм соціального супроводу сімей (осіб), які опинилися у складних життєвих обставинах, є створення системи роботи по оптимальному використанню арсеналу тих форм та методів соціальної роботи, що пропонує досвід вітчизняної та зарубіжної роботи а неповні сім'ї потребують соціального захисту з боку держави, яка, враховуючи проблеми, що сприяють порушенню функціонування цих сімей, повинна прикласти усіх зусиль, для того, щоб своєчасно надавати необхідну допомогу. Тому розроблено ряд законодавчих і нормативно-правових актів на яких базується уся соціальна робота з неповними сім'ями. До таких документів відносяться: Конституція України, Цивільний та Сімейний кодекси України, Закони України: «Про охорону дитинства», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про звернення громадян», «Про інформацію», «Про соціальні послуги», «Про попередження насильства в сім'ї», Укази Президента України: «Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей», «Про Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту», «Про додаткові заходи щодо посилення соціального захисту багатодітних і неповних сімей», Постанови Кабінету Міністрів України: «Про утворення Державної соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді», «Про порядок надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям», «Порядок взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах» затверджений наказом міністерств України у справах сім'ї молоді та спорту, охорони здоров'я, праці та соціальної політики, освіти і науки, внутрішніх справ, транспорту і зв'язку, Державного комітету України з питань виконання покарань. Від виконання завдань, поставлених цими нормативними документами залежить рівень життєдіяльності конкретної неповної сім'ї, а відтак – благополуччя значної частини нашого суспільства.

Література

1. Вдосконалення соціального супроводу вразливих сімей в Україні. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. Київ, 2012. № 3-4. С. 172-260.

2. Любецька М. М. Адміністративно-організаційних та соціально-психологічних підходів, форм та методів щодо здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах. Державне управління: удосконалення та розвиток № 1, 2016 режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1283>

Opalyuk T.L.
Ph.D. in Pedagogic Sciences,
Senior Lecturer of the Department
of Social Pedagogy and Social Work
Ivan Ohienko Kamianets-Podilskyj National University,
Kamianets-Podilskyj, Ukraine.

PERSONALITY OF A STUDENT AS A SUBJECT OF THE PROCESS OF THE INTENDED FORMATION OF THE SOCIAL REFLEXION

The problem of formation of the social reflection and the subjectness of the student's position is currently important for the modern pedagogy, especially due to the considerable interest of Ukrainian and foreign scientists to the content and structure of future teachers' personality, teacher's potential for professional formation and peculiarities of development.

The development of adaptability as a quality of student's personality is a necessary component in the process of formation of the social reflection. The social reflection should be understood as a demonstration of social and reflexive competence that is an integral unity of the social and reflexive competence development during the implementation of potential types of professional and pedagogical activities that are related to the ability and willingness to accept society, to aware one's transforming role in it through the subject-to-subject interaction with students and other members of the educational process, and also to improve it effectively and constantly on the cyclic and reflexive basis.

The problem of the subject is interdisciplinary. Its development deals not only with the humanities but also with natural (biological) and even technical sciences. In psychology, it has its own specificity, which is reflected in the subjective approach. Further, in our analysis, we want to draw attention to the moments which play an important role in understanding the concept of the "group subject".

The author of the subjective paradigm in psychology is S. Rubinshtein. His works in this field are recognized as classical. The scientist borrowed the understanding of the subject from the philosophy and used it in psychology as a methodological category. Rubinshtein put an increased focus on self-development, self-realization, self-identification, self-determination, individual initiative and activity.

The appeal to the problem of a group subject was noticed at the beginning of the 20th century. The famous Russian teacher, H. Rokov (Popperek), was the first who drew attention to the integrative qualities of the school class as a kind of "cementing basis" of the training of the integrity of the psychological community. His works were focused on such social and psychological

phenomena, which described the small group as a systemic unity (collective consciousness, general feelings, general actions).

Modern didactician, O. Malykhin, notes in his monographic work, that the educational process in a higher educational pedagogical institution also differs from the corresponding processes in other higher education institutions. First of all, this is due to the fact that the personality of a student of a higher educational pedagogical institution is the personality of a future teacher, a person who, during all further professional activity, will have a direct connection with the field of education and the educational process, will independently and continuously enrich own store of knowledge and will push students to such activity.

Statements above prove the expediency of the following:

- appeal to the student's personality as the subject of the organization of educational activity in the conditions of the higher educational pedagogical institution;

- definition and formulation of individual qualities of the student's personality;

- as well as requirements for students, for the effective organization and implementation of self-instruction [1].

The scientist emphasizes that the subject of educational activity includes two interrelated forms - pedagogical and educational. Therefore, this problem should be considered from the point of view of both general philosophy and pure pedagogy. The specificity of self-instruction of students of higher educational pedagogical institutions involves the following [1].

First, the student acts as the unique subject that functions independently in the process of carrying out this activity. There is no subject-to-subject relationship between the student and the teacher. Although in the organization of self-instruction, especially at the beginning of student's studying at the higher educational pedagogical institution, the teacher plays a certain role, but it is not about the subject-to-subject relations in the system of "teacher-student".

Secondly, from the position of the future teacher the student acts as the one who teaches, and as the one who learns at the same time. In this regard, M. M. Levina notes that the process of formation of a teacher at the pedagogical university should be carried out on the basis of a methodological position on the personality as a subject of activity and its integrity [2, c. 13].

Factors that ensure the effectiveness of the learning process in general and the process of self-instruction in particular should be oriented towards the active attitude of the learner, the completeness and integrity of the professional types of educational activities, including self-instruction, which would correspond to the job description and the requirements for a qualification characteristic of a graduate of higher educational pedagogical institution [1].

I. Zymnya's investigations allowed to determine the structure of the subjective "properties" (qualities, characteristics, factors) of a student of a higher

educational pedagogical institution. We offer to take these properties as the basis of the study of the formation of social reflection of the future teacher.

This structure includes: 1) psychological and physiological (individual) qualities of the subject as a prerequisite for the implementation of the subjective role, acting as an input; 2) abilities; 3) orientation and other personality traits; 4) professional, pedagogical and substantive knowledge and skills (as professional competence, in the narrow sense of the term) [5, c. 185–186].

Thus, highly competent and well-rounded teachers, whose level of knowledge ensure the social and professional needs of modern society, play a vital role in the formation of a modern independent Ukrainian state and its national revival, the problem of formation of the social reflection of the future teacher and the subjectness of the student's position is currently important for the modern pedagogy, especially due to the considerable interest of Ukrainian and foreign scientists to the content and structure of future teachers' personality, teacher's potential for professional formation and peculiarities of development.

The development of adaptability as a quality of student's personality is a necessary component in the process of formation of the social reflection. The social reflection should be understood as a demonstration of social and reflexive competence that is an integral unity of the social and reflexive competence development during the implementation of potential types of professional and pedagogical activities that are related to the ability and willingness to accept society, to aware one's transforming role in it through the subject-to-subject interaction with students and other members of the educational process, and also to improve it effectively and constantly on the cyclic and reflexive basis.

References:

1. Malykhin, O.V. (2009). Orhanizatsiya samostiynoi navchalnoi diyalnosti studentiv vyshchikh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv: teoretyko-metodolohichnyiaspekt: monohrafiya [Organization of self-instruction activity of students of higher educational pedagogical institutions: theoretical and methodological aspect: monograph]. Kryvyi Rih, Ukraine: Vydavnychiy dim, 307.
2. Levyna M. M. (2001). Tehnologii professionalnogo obrazovaniya: ucheb. posobie [Technologies of professional pedagogical education: teaching manual]. Moscow, Russia: Akademiya, - 272.
3. Markova A. K. (1993). Psihologiya truda uchitelya [Psychology of teacher's work]. Moscow, Russia: Prosveshchenie, 192.
4. Kuzmina N. V. (1972). Osnovy vuzovskoy pedagogiki [The Basics of a High School Pedagogy]. Leningrad, Russia: LGU, 184.
5. Zymnya I. A. (1997). Pedagogicheskaya psihologiya: ucheb. posobie [Pedagogical psychology: teaching manual] Rostov-on-Don, Russia: Feniks, 480.

Павлова Н.В.

практичний психолог ДНЗ №4 «Теремок»
м. Дунаївці, Хмельницька область, Україна

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД З ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВЗАЄМОДІЇ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

У різних країнах світу накопичено досвід і склалася власна система державної і громадської допомоги різним цільовим групам та категоріям населення, які опинилися у важкій життєвій ситуації внаслідок зuboжіння, інвалідності, сирітства, різних форм алкогольної та інших форм залежності, людям похилого віку та ін. Відповідно до того, як кожна культура виробляє певні норми, цінності, специфіку опікування тими, кому потрібна допомога, створюються концепції та специфічні моделі соціального обслуговування, надання соціальних послуг сім'ям, дітям, іншим членам суспільства.

Цьому процесу притаманна різна термінологія, в якій відображається його специфіка та особливості. У більш широкому значенні, в освітніх системах різних країн на означення допомоги тим, хто перебуває у скрутних умовах, щодо адаптації до нових умов життя та підготовки до прийняття важливих для них рішень вживається термін «guidance» (профілактика, превенція). Стосовно до учнівської молоді поширеним є термін «school-counselling and guidance». Сутнісно він означає процес надання допомоги підростаючій особистості у самопізнанні та пізнанні довкілля з метою підтримки її успішного навчання, розвитку здібностей та у виборі професії. Також поширеним є терміни «pedagogical support» (педагогічна підтримка), «counseling» (фахова діяльність з проблемами дітей).

У Британії на означення соціально-педагогічної підтримки поширені терміни «pastoral care» (пасторська турбота), «tutoring» (опікунство) і «personal and social education» (персональна (особистісна) та соціальна освіта (просвіта)). У зв'язку з тим, що в англійській мові відсутній окремий термін, аналогічний українському «виховання», у вітчизняній літературі переклад «social education» (соціальна освіта) містить також таке смислове навантаження, як соціальне виховання.

У США для позначення процесу соціальнопедагогічної підтримки учнівської молоді вживається термін «classroom environment», суть якого виявляється у створенні сприятливого мікроклімату в класі. Соціально-педагогічна підтримка дітей та підлітків здійснюється через систему дитячих закладів загального та спеціального типу.

Таким чином, аналіз вживаної термінологічної бази переконує, що вона є досить багатоманітною, але загалом такою, що відображає превентивний та оперативний характер допомоги дітям та учнівській молоді у розв'язанні їхніх проблем, пов'язаних із соціальним самопочуттям, міжособистісними комунікаціями, життєвим самовизначенням.

У системі освіти США, де соціально-педагогічна допомога

розглядається як окрема спеціальність соціальної роботи, майже у кожній школі працює соціальний працівник, завданням якого є успішна адаптація дитини до школи, координації взаємодії сім'ї, школи і громади. З цією метою розроблені та впроваджуються такі форми соціально-педагогічної підтримки: «school-counsellor» – шкільний порадижник, «school-psychologist» – шкільний психолог, «school social worker» – шкільний соціальний робітник. Окрім освітніх закладів діяльність соціальних робітників в Америці також широко представлена в літніх таборах. Найбільшою мірою в них залучені консультанти (counsellor), які орієнтовані на певну специфіку щодо питань консультування, наприклад: «arts and crafts counsellor» – консультант з різних видів ручної роботи (ремесел), «land sports counsellor» – консультант з наземного спорту, «outdoor skills counsellor» – консультант із занять на відкритому повітрі та інші.

Соціально-педагогічна підтримка дітей і підлітків здійснюється через систему загальних і спеціальних дитячих закладів. Загалом у міжнародній практиці напрацьовано кілька моделей державної і громадської допомоги різним цільовим групам і категоріям населення, які опинилися у важкій життєвій ситуації. З педагогічним ухилом різного рівня організації та забезпечення їх функціонування виокремлюються патерналістська (від лат. *paternus* – батьківський), модель соціальної роботи, корпоративістська (від лат. *corporatio* – спілка), етатистська (від франц. *etat* – держава) моделі. У їх виокремленні ми свідомі того, що будь-яка типологія є спрощеною схемою, яка не може повністю відобразити все різноманіття існуючих моделей різного рівня організації.

Комплексний аналіз використовуваних моделей та технологій соціально-педагогічної підтримки у зарубіжному досвіді засвідчує, що окрім державних органів та служб до цього процесу активно долучаються органи місцевого самоврядування, неурядові організації, приватні служби та батьківська громадськість.

Характерною особливістю здійснення соціально-педагогічної підтримки учнівської молоді в США є її децентралізація, що виявляється у диференціації змісту численних програм на федеральному, штатному та місцевому рівнях. Державні закони Америки закріпили існування обшинних центрів (за територіальною ознакою). Досить часто такими визнаються «общинні школи», тобто такі школи, що розташовані в обшині і є центром її суспільного життя. Їхні будівлі та обладнання використовуються для потреб не тільки школярів, а й інших членів громади. Прикладом соціально-педагогічної підтримки в обшині сприймається програма «Help», яка реалізується у кількох штатах. Вона орієнтована на підтримку неповнолітніх мам та мам-одиначок до 20 років у здобутті освіти (щоб вони могли не тільки працювати, а й закінчити навчання в школі). За цією програмою мамам надається місце у спеціальних притулках, де їхнім діткам забезпечуються необхідні умови перебування та догляд. Такі притулки утримуються за рахунок коштів приватних осіб і некомерційних організацій, їх також фінансує

Федерально-штатна програма допомоги дітям. Вихованцям дошкільних закладів та школярам із бідних сімей з федерального бюджету в межах програми «Шкільні сніданки» виділяються кошти на забезпечення щоденного харчування. На підтримку інтелектуального розвитку та виховання дітей з бідних сімей спрямована програма «Handstart». Дітям із малозабезпечених сімей у закладах безоплатної соціальної допомоги надаються послуги з отримання освіти, догляду, контролю за процесом адаптації в умовах нової сім'ї (напр., фостерної), у захисті прав тих, хто став жертвою насилля тощо. Проте основний тягар соціального забезпечення несе сім'я і приватні благодійники. З неповнолітніми правопорушниками і підлітками «групи ризику» соціально-педагогічна робота вибудовується на основі принципів ювенальної юстиції, а також відповідно до статутних зобов'язань та програм реабілітації у спеціальних школах для важких та осуджених підлітків, базових програм поліції, мета яких полягає у залученні неповнолітніх до добровільної діяльності. Подібний досвід, зокрема і щодо розвитку ювенальної юстиції та упровадження в освітню практику програм поліції, спрямованих на підтримку нормативної поведінки та профілактику правопорушень, активно напрацьовується і у вітчизняному досвіді.

Література

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге видання / за заг. ред. проф. І.Д. Звереві. Київ, Сімферополь: Універсум, 2013.
2. Кубіцький С.О. Історія соціальної роботи в зарубіжних країнах: навчальний посібник. К.: ДАКККіМ, 2009.

Раєвська Я.М.

кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
докторант Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

В умовах сьогодення проблема міжпрофесійної взаємодії аналізується в контексті оновленого соціального замовлення, що вимагає, аби фахівець був конкурентоспроможним, стійким до стресів, гнучким, здоровим та готовим до продуктивної професійної діяльності. Саме це завдання має вирішувати професійна підготовка майбутніх фахівців

соціальної сфери, поєднуючи в собі накопичений досвід та сучасні інноваційні підходи.

Актуальність обраної теми визначається кількома характерними для цієї ситуації тенденціями. По-перше, особливими соціальними очікуваннями щодо міжпрофесійної взаємодії в соціальній сфері та пов'язаною з цими очікуваннями необхідністю значно підвищити рівень професійної діяльності сучасного фахівця. По-друге, комплексним характером досліджуваної проблеми: в галузі гуманітарних наук практично немає дисципліни, для якої проблема взаємодії не посідала б центрального місця. По-третє, посиленням інтегративних процесів у науці, професійній діяльності, а також проникненням ідеї синтезу в суспільну практику. Ситуації міжпрофесійної взаємодії складають невід'ємну частину новітніх форм організації освітнього процесу.

Проблема розвитку особистості як суб'єкта професійної діяльності піднімалася в роботах О. Бондарчук, Л. Карамушки, Г. Ложкіна, С. Максименка, Л. Орбан-Лембрик, В. Семиченко, В. Третяченко, Ю. Швалба тощо. Питання психологічного забезпечення професійної діяльності фахівців соціальної сфери знайшли своє відображення в наукових працях психологів та педагогів в Україні – О. Бондарчук, А. Грись, Л. Карамушки, М. Корольчук, Н. Кривоконь, П. Криворучко, С. Максименка тощо.

На сьогодні проблема взаємодії як така займає вагомe місце у дослідженнях філософів (В. Біблер, М. Бубер, М. Каган, Е. Кант, П. Сорокіна), соціологів (К. Апель, Г. Блумер, М. Вебер, Ч. Кулі, Ю. Лотман, Дж. Г. Мід, Т. Парсонс, Дж. Хоманс), психологів (Б. Ананьєв, О. Бодальов, С. Іванова, В. Куніцина, О. Леонтьєв, Л. Орбан-Лембрик). Щодо міжпрофесійної взаємодії, то вона була предметом дослідження вчених: Т. Анісімової, Є. Головахи, М. Лежньової, Н. Паніної, А. Петрова.

О. Донцов, Б. Ломов, М. Обозов відзначають, що саме міжпрофесійна взаємодія забезпечує перетворення сукупності індивідуальних дій на єдину систему спільних дій.

Б. Ананьєв, Л. Буєва, М. Каган вважають, що міжпрофесійна взаємодія є категорією, що відображає процеси впливу різних суб'єктів один на одного, взаємну обумовленість їхніх вчинків і соціальних орієнтацій, зміну системи потреб, внутрішньоіндивідуальних характеристик, а також міжособистісних зв'язків, які виникають у ході цієї взаємодії.

У соціальній психології міжпрофесійна взаємодія розглядається як умова сприйняття і розуміння людини людиною (О. Бодальов, Є. Кузьмін, М. Обозов).

Г. Андреева трактує поняття міжпрофесійної взаємодії, яка полягає не тільки в обміні інформацією, але й організації спільних дій, які допомагають партнерам реалізувати деяку спільну для них діяльність.

А. Гайдабрус, А. Гурьєв, А. Ерьоміна, І. Масаліда, А. Петров, О. Петрова, В. Черкаєв представляють міжпрофесійну взаємодію як складний тип зв'язку, що обумовлює взаємну дію різних предметів, явищ дійсності в умовах взаємовпливу причини і наслідку.

Теоретичний аналіз наукових джерел, результати опитування студентів та фахівців соціальної сфери, надав можливість виокремити основні проблеми, що виникають у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, зокрема:

- професійно-особистісне становлення студента в системі «людина-людина»;
- відсутність навчальних дисциплін, які б дозволили розширити коло теоретичних знань про міжпрофесійну взаємодію, сприяли б професійному самовдосконаленню в напрямі успішної професійної діяльності;
- оптимізація практичної та методичної підготовки студентів з врахуванням практико-орієнтованого характеру професійної діяльності майбутніх фахівців соціальної сфери, яка ґрунтується на засадах міжпрофесійної взаємодії.

Фрагментарність, яка властива сучасному стану сфери, не дає можливості усвідомлено організувати міжпрофесійну взаємодію. Вона іноді відбувається в конкретних робочих взаємодіях (наприклад, під час експертизи складних проектів), але не організована як систематична комунікація з питань розвитку сфери і її взаємодії з іншими сферами. У підсумку – реальне уповільнення розвитку багатьох сфер і соціальної, в першу чергу.

Структура підготовки фахівців соціальної сфери потребує наукового, методичного обґрунтування, переосмислення та обґрунтування набутого досвіду, який мають кафедри соціальної роботи; вивчення та трансформації в систему вітчизняної професійної підготовки зарубіжного досвіду; удосконалення Державного галузевого стандарту підготовки фахівців соціальної сфери; перегляду навчальних планів, які мають величезну кількість невеликих за обсягом навчальних дисциплін; теоретична спрямованість та відірваність від практичних проблем, які з'являються в соціумі; перегляд переліку практик під час навчання студентів; нагальна потреба врахування спеціалізацій та мобільності самої підготовки.

Потреба такого оновлення фахової підготовки фахівців соціальної сфери зумовлена, з одного боку, перспективами розвитку, які означено в «Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року» в системі освіти та забезпечення розвитку освітнього і наукового простору. А з іншого боку, сучасний стан актуальних проблем розвитку суспільства, що представлено у «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–

2020 роки в умовах глобалізаційних викликів», повинні знайти своє конкретне вирішення за умов нормативно-законодавчого відображення соціальних проблем різних категорій населення та сфер життєдіяльності суспільства, підготовленості фахівців соціальної сфери до пошуку альтернативних можливостей їх вирішення, розробки та впровадження інновацій соціальної роботи, залучення засобів вирішення конкретної проблематики. Так, постає проблема створення умов для повноцінного прояву інноваційного потенціалу майбутніх фахівців соціальної сфери з розв'язання соціальних проблем, що цілком залежить від системи фахової підготовки, оновлення змісту й механізмів реалізації процесу навчання відповідно до сучасних вимог та провідних тенденцій.

Формування професійної діяльності фахівця соціальної сфери до міжпрофесійної діяльності має здійснюватися на основі єдності теорії і практики навчання, реалізації у навчальній діяльності репродукції і творчості, раціонального і емоційного. При цьому професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії має ґрунтуватися на основних дидактичних принципах (фундаментальності, системності, єдності логічного та історичного, єдності суспільного і особистісного, єдності теорії і практики), що дозволяє говорити про можливість створення особистісної траєкторії та моделі професійного становлення фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії.

Таким чином, професійна діяльність вимагає переходу від розгалужених знань (методологічних і теоретичних знань, знань закономірностей процесу навчання і формування особистості, методичних підходів тощо) до єдиного органічного сплаву професійних знань, які мають комплексний і систематизований характер.

Література

1. Власюк О.П. До проблеми професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів / Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). 2011. №1.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник . К. : Либідь, 1997.
3. Карпенко О.Г. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери в умовах університетської освіти: науково-методичний та організаційно-технологічний аспект: монографія / за заг. ред. С.Я. Харченко. Дрогобич: Коло, 2007.
4. Капська А.Й. Деякі аспекти професійної підготовки соціальних педагогів і фахівців соціальної сфери / Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка. Серія: Педагогічні науки. 2010. №15.

Рябовол Т.А.
старший науковий співробітник
лабораторії психології дезадаптованих неповнолітніх
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України
м. Київ, Україна

ВАЖЛИВІ ЧИННИКИ ЗДАТНОСТІ ПРОГНОЗУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО В СОЦІАЛЬНІЙ ВЗАЄМОДІЇ

Навчитись прогнозувати майбутнє – давня мрія чи не кожної людини та не проста задача наукової психології. Особливістю нашого часу є те, що з одного боку, ми розуміємо, що не можемо передбачити майбутнє, з іншого боку, ми переживаємо про це. Зі зростанням швидкості життя та обсягу інформації контролювати процес стає все важче. «Не випадково зараз так популярні футурологи, які намагаються зрозуміти, що ж буде далі. – пише Л. Петрановська, – І в ситуації таких швидких змін, такий непередбачуваності, такий багатозначності дорослі нервують, вони не знають, що буде далі. Коли батьки нервують, вони починають тиснути на дітей, вимагаючи від них відповідності майбутньому, про який ми не знаємо».

В сучасній психології існує два підходи до вивчення явища прогнозу: бачення його, як функції когнітивної сфери, та, як продукт взаємодії емоцій, думок і особистого досвіду індивіда, що проявляється в очікуваннях від подальшого життя.

Попередні наукові розвідки показали, що доцільно вивчати здатність до прогнозу, як усвідомлений механізм, починаючи зі старшого підліткового віку. У дітей молодшого віку розвиток рефлексії не дозволяє довільно керувати виникненням очікувань. В цей час пріоритетну роль в процесі прогнозування відіграють установки, які вже підсвідомо утворилися в результаті засвоєння раніших емоційно насичених життєвих ситуацій. Тепер індивід прогнозує майбутнє способом відтворення вже пережитого та присвоєного сприймання світу, переважно це стосується установок, що виникли в результаті раннього психотравматичного досвіду. Травма залишає свій відбиток у сприйманні, пам'яті, мисленні, а найбільше в емоційному світі маленької людини. Приоритетною, хоч і не усвідомленою установкою стає бажання вижити, вижити саме тим способом, який допоміг цьому в травматичній ситуації. Як показує практика змінити таку установку, хоч вона вже й заважає подальшому життю, доволі непросто у корекційній роботі навіть з маленькою дитиною. Таким чином дитина потрапляє у певну часову та просторову пастку, замком на якій є її установка.

Варто також зазначити, що очікування можуть перейматися та неусвідомлено засвоюватись в процесі ідентифікації зі значимими дорослими. В психології та психотерапії описано такий феномен, як травми покоління, коли дитина проживає страхи, втілює настанови своїх батьків, бабусь та дідусів. Таким чином вона проживає сучасне життя за

правилами та стандартами минулих літ, очікує від сучасників поведінки прийнятної для попередніх поколінь.

Варто також згадати про вплив на формування очікувань у дитячому віці такої емоції як нудьга, яка виникає у дитини, коли їй забороняють якусь діяльність, спрямовану на пізнання світу, яку дорослі вважають шкідливою або небезпечною. Відсутність інтересу до навколишнього світу та процесу його пізнання призводить до вигадкування психологічних ігор та життєвих сценаріїв стверджує Е. Берн. Зрозуміло, що очікування, що до поведінки людей в такій грі вже передбачені самою грою, таким чином прогнозовані.

Втім ми не можемо стверджувати, що система установок настільки стійка та ригідна, що вже не змінюється, адже підліток продовжує пізнавати навколишній світ, та формувати нові установки. Зокрема активно освоюються правила та основи соціальної взаємодії з ровесниками, старшими та меншими навколишніми людьми. Формуються установки на взаємини з ними, які стануть основою очікувань від себе та інших у соціальній взаємодії. Вже існуючі установки впливають на сприймання особливостей поведінки, емоційних реакцій і т. п. і, відповідно, формують очікування розвитку ситуації та результатів від подальшої взаємодії.

Література

1. Л. Петрановская. Мы готовим детей к прошлому/Интернет джерело/https://lifedeep.ru/post/3197-my-gotovim-detej-k-pozavcherashnemu-miru-preduprezhdaet-psiholog-ljudmila-petranovskaya/?fbclid=IwAR0h5C7Ld5HPZsJscNf0qu1aCpOkXn3g9frhqR4wB5POrq4SIz4mDB_Jews

2. Е. Берн. «Люди, которые играют в игры. Игры, в которые играют люди» /Психология человеческих взаимоотношений/ Eric Berne, M. D. WHAT DO YOU SAY AFTER YOU SAY HELLO/*The Psychology of Human Destiny* 1964 by Eric Berne. Перевод. А. Грузберг, Издание на русском языке. ООО «Издательство «Эксмо», 2014, - 399 с.

Сербалюк Ю.В.

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна

МІЖПРОФЕСІЙНА ВЗАЄМОДІЯ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ У НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ

Ефективна взаємодія фахівців соціальної сфери є важливим елементом реалізації соціальної політики, виконання державних та регіональних програм соціального характеру, таких як Державна цільова

соціальна програма “Молодь України на 2016-2020 роки” (постанова КМУ від 18.02.2016 № 148), Державна цільова програма “Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю на період до 2020 року” (постанова КМУ від 01.08.2012 № 706), Стратегія подолання бідності (постанова КМУ від 16.03.2016 р. № 161-р), Державна програма забезпечення молоді житлом на 2013-2020 роки (постанова КМУ від 24.10.2012 р. № 967) та ін.

Актуальність соціального партнерства у діяльності фахівців соціальної сфери зазначали дослідники цього процесу Н. Балабанова, Б. Ільченко, Н. Діденко, Л. Міщик та ін.

У кваліфікаційній характеристиці професії “Фахівець із соціальної роботи” зазначається, що до його завдань та обов’язків включається залучення до надання соціальних послуг заклади освіти, охорони здоров’я, соціального обслуговування, громадські організації, фонди та інші суб’єкти, що надають соціальні послуги. Тому слушна думка Ю. Швалба, який серед основних принципів підготовки фахівців соціальної роботи у закладах вищої освіти мають виділяти міжпрофесійну позиційну взаємодію.

Забезпечення такої взаємодії передбачені нормативно-правовими актами, тобто вона має регульований характер. Закон України “Про соціальні послуги” визначає суб’єктам, що надають соціальні послуги – підприємства, установи, організації та заклади незалежно від форми власності та господарювання, фізичні особи – підприємці, які відповідають критеріям діяльності суб’єктів, що надають соціальні послуги, а також фізичні особи, які надають соціальні послуги. До надання соціальних послуг можуть залучатися волонтери, діяльність яких регулюється Законом України “Про волонтерську діяльність”.

Закон України “Про соціальну роботу з сім’ями, дітьми та молоддю” визначає, що суб’єктами такої роботи є: уповноважені органи, що здійснюють соціальну роботу з сім’ями, дітьми та молоддю; фахівці з соціальної роботи з сім’ями, дітьми та молоддю; об’єднання громадян, благодійні, релігійні організації; юридичні та фізичні особи, які надають соціальні послуги сім’ям, дітям та молоді; волонтери у сфері соціальної роботи з сім’ями, дітьми та молоддю.

Здійснення соціальної роботи з сім’ями, дітьми та молоддю покладається на республіканський (Автономної Республіки Крим), обласні, Київський та Севастопольський міські, а також районні, міські, районні у містах, селищні та сільські центри соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді (далі – ЦСССДМ) та їх спеціалізовані формування. Для виконання своїх обов’язків та завдань вони долучають інших фахівців, що визначено напрямами надання соціальних послуг: соціально-медична, психолого-педагогічна, правова, інформаційна, матеріальна та інших види соціальної допомоги, консультування дітей та молоді; здійснення соціально-профілактичної роботи серед дітей та молоді, реалізація системи заходів щодо запобігання негативним явищам та їх подолання; розроблення та здійснення реабілітаційних заходів щодо відновлення соціальних функцій,

морального, психічного і фізичного стану дітей та молоді, пристосування їх до безпечних соціальних та інших умов життєдіяльності; надання допомоги сім'ям, дітям та молоді, які потрапили у складні життєві обставини. Детальніше взаємодію різнопрофільних фахівців у цьому напрямку регулює Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах (далі – СЖО), затверджений наказом Міністерства соціальної політики 22.04.2016.р. № 318. Відповідно цього документу до вирішення соціальних може долучатись завдань мультидисциплінарна команда – група спеціалістів, уповноважених різними суб'єктами чи надавачем соціальних послуг (психолог, лікар, юрист, педагог, реабілітолог та інші), тимчасово створена для забезпечення колегіальності рішень й узгодженості дій під час надання послуги соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у СЖО.

Постанова КМУ від 21.11.2013.№896 “Про затвердження Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у СЖО, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб)” передбачає організацію фахівцями ЦСССДМ взаємодію з іншими суб'єктами, що надають соціальні послуги, та суб'єктами соціальної роботи із сім'ями, дітьми та молоддю. Так, передбачено, що у разі виявлення загрози життю чи здоров'ю дитини в сім'ї фахівець разом з представниками підрозділів міліції громадської безпеки та служби у справах дітей відвідує сім'ю без її звернення з метою з'ясування обставин та прийняття центром рішення щодо надання соціальних послуг або здійснення соціального супроводу такої сім'ї. Постанова визначає також конкретні види СЖО (інвалідність, насильство, вживання психоактивних речовин, бездоглядність, відбуванням покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, взяттям під варту одного з членів сім'ї (особи) та схильністю до правопорушень) та зміст соціальних послуг, до реалізації яких залучаються юристи, соціальні та корекційні педагоги, медики, психологи, реабілітологи тощо.

Правила опіки та піклування, затвердженні спільним наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України 26.05.1999 N 34/166/131/88 визначають органи, служби, організації, з якими взаємодіють фахівці соціальної сфери у вирішенні долі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування з різних. З органами освіти щодо питань виявлення, обліку та передачі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, до дитячих будинків, шкіл-інтернатів різних профілів, на усиновлення, під опіку (піклування) та з інших питань, що належать до їх компетенції. З органами в справах сім'ї та молоді, службами в справах дітей щодо виявлення, обліку та тимчасового влаштування безпритульних дітей, влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що утримуються в державних дитячих закладах, на виховання в сім'ї (прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу) та з інших питань, що належать до їх компетенції. З

органами соціального захисту населення щодо забезпечення догляду, надання соціально-побутового та медичного обслуговування громадянам похилого віку, інвалідам і дітям з вадами фізичного та розумового розвитку, які цього потребують. З органами охорони здоров'я організовується діяльність (діагностична, лікувальна, експертна) щодо осіб, визнаних судом недієздатними внаслідок психічних захворювань або визнаних судом обмежено дієздатними внаслідок зловживання спиртними напоями чи наркотичними речовинами, а також щодо утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком до трьох років у будинках дитини.

Закон України “Про запобігання та протидію домашньому насильству” визначає перелік державних органів та інших структур, щодо надання допомоги постраждалим від домашнього насильства та притягнення зловмисників до відповідальності: органи опіки і піклування; служби у справах дітей; органи Національної поліції України, органи управління освітою; заклади та установи системи освіти; установи і заклади охорони здоров'я; центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; центри соціально-психологічної допомоги; соціальний центр матері і дитини; інші загальні та спеціалізовані служб підтримки постраждалих осіб; бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я, центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Література

1. Вдосконалення соціального супроводу вразливих сімей в Україні. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. Київ, 2012. № 3-4. С. 172-260.
2. Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери : зб. матеріалів наук.-практ. конф., м. Ніжин, 15-16 лист. 2018 р. Ніжин, 2018. 188 с.

Тернавська Т.А.

кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри соціальної роботи
ПВНЗ «Кропивницький інститут державного
та муніципального управління»
м. Кропивницький, Кіровоградська область, Україна

ЗАЛУЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ У МІЖПРОФЕСІЙНІЙ ВЗАЄМОДІЇ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

На сьогодні в державі є пріоритетним питанням професійної підготовки фахівців соціальної сфери. Це питання пов'язано з тим, що професія «соціальний працівник» дещо ототожнюється із професією «соціальний педагог» та знаходяться на стадії активного розвитку та поширення статусності цієї професії.

Соціальна робота в Україні має свою історію розвитку, теорію та практику, але все ж відрита до залучення іноземного міжнародного досвіду до підготовки фахівців. Адже тільки в сукупності знань національного та міжнародного досвіду можливий стрімкий прорив в підготовці та професійної діяльності фахівців соціальної сфери. Україна знаходиться на такому етапі розвитку науки, який дає можливість залучати науковців та практиків з різних куточків світу.

Соціальна робота фігурує в 144 країнах світу та успішно удосконалюється. Професійна діяльність соціального працівника у роботі з клієнтом підпорядковується суб'єктивним закономірностям, найхарактернішими із яких є: усвідомлення необхідності організації діяльності не за наказом, а за внутрішнім бажанням; уміння брати на себе відповідальність при виявленні й вирішенні важливих професійних проблем [2, с.53].

Дії фахівця в його професійних ролях є сукупністю конкретних операцій, необхідних для реалізації цілої низки професійних функцій: соціальний працівник реалізовує названі функції не лише при роботі з окремим клієнтом, а й у роботі з групою, громадою за місцем проживання, національними меншинами, з певними категоріями населення, лікарнях, центрах реабілітації, у притулках і відділеннях соціальної допомоги [2, с.157].

В Європі налічується понад 500 навчальних закладів, які дають освіту в галузі соціальної роботи. У більшості країн це освіта фінансується державою, проте існує й чимало приватних навчальних закладів, наприклад, в Італії, Франції.

У деяких країнах приватний характер шкіл обумовлений їх приналежністю до певної релігійної конфесії. Наприклад, у Португалії, Іспанії та країнах Латинської Америки число шкіл, що належать Римської католицької церкви, помітно перевищує число світських установ [1, с.151].

Найбільша кількість навчальних закладів була відкрита в 1960-і рр., коли соціальна робота розвивалася особливо бурхливо. У цей час були створені багато національні та міжнародні асоціації соціальних працівників, почали видаватися професійні журнали, спеціалізовані видання, був розроблений міжнародний етичний кодекс соціального працівника.

У літературі, присвяченій зарубіжному досвіду, практичну соціальну роботу ділять на роботу загального профілю та спеціалізовану.

Соціальна робота загального профілю передбачає три сфери:

1) соціальна терапія на індивідуально-особистісному і сімейному рівні з метою соціальної адаптації та реабілітації індивіда в контексті навколишнього його середовища;

2) соціальна робота з групами, які можуть класифікуватися за віком (дитячі, молодіжні, старі), за статтю, за інтересами або схожим проблемам (групи колишніх ув'язнених, алкоголіків, наркоманів та ін.);

3) соціальна робота в громаді за місцем проживання, орієнтована на розширення мережі послуг, зміцнення общинних зв'язків, створення сприятливого психологічного клімату в місцях проживання людей, а також сприяння різного роду локальним ініціативам, організацію взаємодопомоги [1, с.158].

У всіх країнах Європи розвинена і спеціалізована соціальна робота, якою займаються фахівці у сфері праці та зайнятості, охороні здоров'я, медико-реабілітаційних службах, установах освіти, будинках престарілих, пенітенціарних установах, збройних силах [2, с. 132].

Виходячи із аналізу зарубіжного досвіду можна стверджувати, що соціальний працівник може і повинен працювати в різних установах, які за відомчою приналежністю можна класифікувати на установи освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, комітетів у справах сім'ї і молоді, установи, що відносяться до системи органів внутрішніх справ і юстиції та ін.

У сфері практичної діяльності перед соціальними працівниками у багатьох країнах стоять одні і ті ж завдання: підтримувати і стимулювати людей на розвиток їх власних сил, конструктивну діяльність, на використання власних резервів; пропонувати допомогу, організувати її; супроводжувати людей протягом певного життєвого періоду, брати участь, організувати контроль за ситуацією з метою захисту клієнта; представляти інтереси клієнтів, які потребують допомоги, якщо останні не можуть це зробити самостійно; активізувати людей для надання допомоги тим, хто її потребує; здійснювати вплив на органи влади й управління з метою поліпшення якості обслуговування і соціального захисту; інформувати інстанції на всіх рівнях про фактори, які негативно впливають або можуть вплинути на життєдіяльність певних груп населення.

За нашим переконанням, діяльність соціального працівника і соціального педагога повинна бути зорієнтована на роботу з усіма категоріями населення, вона повинна бути направлена на активізацію соціокультурних і соціально-педагогічних функцій суспільства, сім'ї, громади та особи. Соціальний працівник покликаний створювати систему соціальної допомоги розвитку особистості, створювати умови найбільшого сприяння психологічному комфорту. Бажано вкрай обережно підходити до використання зарубіжного досвіду, тому що напрямки соціальної діяльності у будь якій країні обумовлюється культурно-історичними традиціями, соціально-економічними і політичними умовами.

Література

1. Завацька Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога: навч. посіб. Київ: Слово, 2008. 240 с.
2. Теория социальной работы: учебник / под. ред. проф. Е.И. Холостовой. Москва: Юрист, 1999. 334 с.

Фаренюк Г.М.

вчитель корекційно-розвиткових робіт
Багатопрофільний навчально-реабілітаційний центр
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна

ВЗАЄМОДІЯ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

На сучасному етапі розвитку суспільства державна політика в галузі спеціальної освіти спрямована на створення кожній дитині, що має спеціальні освітні потреби, умов для здобуття освіти відповідно до її здібностей і спроможностей. Ідеї комплексності і системності в наданні допомоги дітям з порушеннями в розвитку, реалізовані в конкретних організаційних формах, мають багату традицію (В.Бехтерев, О.Біне, В.Кашенко, М.Пестовський та ін.), що полягає в прагненні об'єднати зусилля лікарів, психологів, педагогів та соціальних працівників.

Проблеми корекційно-педагогічної дії на дітей отримали свою реалізацію в публікаціях таких вчених, як М.Айшервуд, В.Бондар, Т.Бут, В.Засенко, Г.Каше, С.Миронова, Л.Носькова, Л.Плаксина, В.Синьов, Т.Сак, А.Станевський, В.Тарасун, О.Хохліна, М.Шеремет, Л.Шипіцина та ін. В них запропоновані ефективні напрями корекції і компенсації у дітей порушень мовлення, слуху, зору, інтелекту, опорно-рухового апарату в процесі різносторонньої корекційно-педагогічної роботи з ними. Дослідники акцентують увагу на тому, що корекційно-педагогічну дію на таких дітей необхідно проводити зусиллями багатьох фахівців (корекційних педагогів, соціальних працівників, психологів, лікарів, працівників закладів освіти) із залученням батьків.

Система комплексної корекційно-розвивальної допомоги дітям з інтелектуальними порушеннями передбачає:

- ✓ медичну допомогу (лікування основного захворювання, підтримуюча терапія, лікувальна фізкультура, масаж та ін.);
- ✓ педагогічну допомогу (навчання, виховання та розвиток);
- ✓ психологічну допомогу (психологічна корекція, оптимізація сімейного клімату);
- ✓ соціальну допомогу (надання можливості соціалізуватися та ін.) [3, с. 99-113].

Ефективність виправлення недоліків розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями залежить від правильної постановки всього навчально-виховного процесу в школі та від застосування специфічних прийомів навчання [2].

Метою навчально-виховної роботи є озброєння учнів знаннями і навичками у відповідності до програми навчання. Метою корекційної роботи є виправлення властивих дітям з інтелектуальними порушеннями недоліків психофізичного розвитку [4].

Педагогічні прийоми корекційної роботи відрізняються тим, що вони

стимулюють компенсаторні процеси розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями і дозволяють формувати у них нові позитивні якості. Результатом навчально-виховної роботи є опанування учнями певним обсягом знань, конкретних вмінь та навичок. У результаті корекційної роботи в учнів формуються узагальнюючі навчальні та трудові вміння, які відображають рівень самостійності учнів при розв'язанні нових навчальних і навчально-трудова завдань. Результати навчально-виховної та корекційної роботи відрізняються також темпом їх досягнення: навчання учнів конкретним вмінням, знанням і навичкам відбувається набагато швидше, ніж виправлення недоліків їхнього розвитку.

Основою психологічного втручання при інтелектуальних порушеннях є робота з розвитку збережених когнітивних процесів і сторін особистості; розширення зони найближчого розвитку; урахування індивідуальних особливостей при проведенні терапевтичного втручання та ін. Психолог навчального закладу проводить сімейне консультування; організовує спільні заходи у класі; проводить роботу з подолання конфліктів, а також проводить індивідуальну психокорекційну роботу з учнями.

Соціальна робота з дітьми з інтелектуальними порушеннями спрямована на вирішення різного роду соціальних проблем дітей. Основними видами технологій соціальної роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями є соціальна реабілітація, що включає в себе комплекс діагностичних, корекційних та профілактичних процедур і соціальна адаптація.

Метою соціальної реабілітації дітей з інтелектуальними порушеннями є найбільш повний розвиток у дитини з обмеженими можливостями духовних і фізичних сил за допомогою використання її збережених функцій, потреб та інтересів які виникають, її власної активності та створення відповідних зовнішніх та внутрішніх умов, в яких вони можуть найбільш ефективно проявлятися [1, с. 60].

Соціальна адаптація включає соціально-побутову та соціально-середову адаптацію в залежності від наявних у дитини порушень, обмежень життєдіяльності, що сприяє найбільш ефективній підготовці до самостійної життєдіяльності: формування просторово-часових уявлень, сенсорне виховання, соціально-побутове орієнтування, формування комунікативних навичок, розширення соціальних зв'язків, формування навичок самообслуговування і т.д.

Таким чином, у процесі роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями та їхніми сім'ями необхідний мультидисциплінарний підхід, метою якого є допомога дітям та їхнім батькам. У процесі роботи мають бути включені фахівці з різних областей – лікарі, педагоги, соціальні працівники, психологи. Взаємодія фахівців між різними відомствами і спеціалізованими закладами, між державними і недержавними структурами має виняткову важливість в ефективності допомоги цим людям.

Література

4. Акатов Л.І. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Психологические основы: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. 368 с.

5. Выготский Л.С. Собрание сочинений: в 6-ти томах. М.: Педагогика, 1983. Т.3: Проблемы развития психики / под ред. А.М.Матюшкина. 368 с.

6. Гаяш О.В. Співпраця фахівців у інклюзивному навчанні як необхідна передумова забезпечення корекційної спрямованості педагогічної роботи. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: зб. наук. праць*. К.: Університет «Україна», 2015. № 12 (14). С. 99–113.

7. Дьячков А.И. Аномальные дети и особенности их обучения и воспитания (Общие проблемы дефектологии). М., АПН СССР, 1969. 16 с.

Філоненко Л.А.

старший науковий співробітник
лабораторії психології дезадаптованих неповнолітніх
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України
м. Київ, Україна

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО СПРЯМОВАНОЇ МОТИВАЦІЇ ПІДЛІТКІВ ІЗ ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ

Багатогранність соціальних проблем сучасного суспільства призводить до дестабілізації життя особистості, знижуючи її здатність до адаптації в нових умовах та обмежуючи можливість повноцінної життєдіяльності. Особливої значущості набули проблеми психологічної перебудови і переосмислення системи цінностей та ідеалів, відновлення справжніх загальнолюдських цінностей і формування соціально значущих, соціально спрямованих якостей підростаючої особистості для здійснення інноваційних та революційних реформ у різних галузях науки і практики. Є очевидним, що життєвий досвід підлітків, їх домінуючі потреби, цінності й норми поведінки набули змін. Тому на сьогодні актуальним постає дослідження проблеми соціально спрямованої мотивації підлітків із девіантною поведінкою, оскільки це громадяни нашого суспільства, які будуть продовжувати розбудову демократії в країні для її подальшого європейського розвитку. Не зважаючи на високий інтерес до мотивації соціальної поведінки представників різних наук, тема залишається недостатньо вивченою, актуальною, оскільки динамічними є соціальне життя і розвиток суспільства та науки.

До проблеми вивчення поведінки, її потреб і мотивів вчені зверталися у різних контекстах, зокрема: генези і функціональної обумовленості (Л. Божович, М. Лісіна, С. Максименко, С. Москвичов); ієрархії мотивів і мотивації (В. Леонтьєв); диспозиції потреб особистості та регуляції поведінки (В. Ядов); розвитку мотиву і мотивації досягнення успіху, їх позитивного підкріплення (Х. Хекхаузен, Д. Маккелланд, Дж. Аткинсон, К. Левін), генези потреби «бути особистістю» (А. Петровський, В. Петровський); структури мотивації (С. Занюк), структури мотивів соціальної поведінки (І. Алтуніна, Є. Ільїн); походження мотивації влади з комплексу неповноцінності (А. Адлер); ситуаційних детермінант поведінки, раціонально обумовлених вчинків, поведінкових реакцій (Г. Олпорт); механізмів виникнення нових мотивів і мотивацій через оперантне наочіння (Б. Скіннер) та ін.

Поведінка підлітків, що відхиляється від соціальної норми та має ознаки девіантності, вимагає до себе інтегрального підходу з урахуванням психологічних, соціальних та особистісних факторів. Очевидно, що в підлітковому середовищі не втратили сили такі цінності, як пізнання і праця, громадянська і професійна кар'єра, прагнення до справедливості, свободи і щастя, спираючись на які можна формувати і прищеплювати соціально схвалювані зразки поведінки. Отже, поведінкова компонента, що виражається в дисциплінованій поведінці, складається в рамках соціально орієнтованої, соціально схвалюваної, соціально визнаної діяльності та в процесі спілкування з однолітками і дорослими.

Встановлення меж мотиву і розгляд стадій його формування дозволяють позначити ті психологічні компоненти, які можуть входити в структуру мотиву. Ці компоненти, відповідно до стадій формування мотиву, можна віднести до трьох блоків: потребового, «внутрішнього фільтру» і цільового.

У потребовий блок входять такі компоненти: біологічні і соціальні потреби, усвідомлення необхідності, повинності («квазіпотреби» за К. Левіним); в блок «внутрішнього фільтру» - моральний контроль, оцінка зовнішньої ситуації, оцінка своїх можливостей (знань, умінь, якостей), надання переваг (інтереси, схильності, рівень домагань); в цільовий блок - образ предмета, що може задовольнити потребу, опредмечена дія (налити води, вирішити задачу), потребова мета (задовольнити спрагу, голод і т. п.), уявлення процесу задоволення потреби (попити, поїсти, порухатися т. п.) . Всі ці компоненти мотиву можуть проявлятися у свідомості особи в вербалізованій або в образній формі, до того ж не всі відразу. У кожному конкретному випадку в кожному блоці може бути взятий в якості підстави дії або вчинку (прийнятого рішення) один з компонентів. Структура ж кожного конкретного мотиву (тобто підстави дії) будується із поєднання тих компонентів, які зумовили прийняте людиною рішення. Таким чином, компоненти, як цеглинки, дозволяють створити побудову, іменовану мотивом. Образ цієї «побудови» закладається людиною в пам'ять і

зберігається не тільки в момент здійснення дії або діяльності, а й після їх завершення. Тому про мотив можна судити і ретроспективно.

Як приклад, охарактеризуємо низку поведінкових стереотипних реакцій властивих підліткам, які вчиняють асоціальні та антигромадські вчинки:

✓ реакція опозиції (постійне усвідомлення індивідом своєї невідповідності вимогам соціального середовища викликає надлом особистості та її внутрішній протест проти цих вимог, поступово зменшується бажання індивіда відповідати цим вимогам, зароджується прагнення протистояти ворожому для нього середовищі - проявляється в утечах із дому, в прогулах тощо);

✓ реакція імітації (проявляється в наслідуванні певної особи, героя фільму як із асоціальною, так і антисоціальною поведінкою);

✓ реакція негативної імітації (поведінка, яка спеціально протиставляється нормі або моделі; якщо модель негативна, то ця реакція є позитивною);

✓ реакція компенсації (невдачі в одній галузі підкреслюються успіхами в іншій);

✓ реакція гіперкомпенсації (велике бажання успіху в найважчій для індивіда галузі діяльності);

✓ реакція емансипації (намагання звільнитися від нав'язливої опіки старших, самоутвердитися; крайня форма прояву — нігілізм, заперечення стандартів, загально визнаних цінностей, норм, закону тощо);

✓ реакція групування (об'єднання в групи однолітків, які різняться територіальною спільністю, примітивною символікою тощо);

✓ реакція захоплення (проявляється в численних підліткових захопленнях музикою, спортом, колекціонуванням тощо).

Мотивами до таких поведінкових реакцій підлітків є, в першу чергу, бажання отримати підтримку, схвалення, позитивні емоційні переживання та уникнути осуду (особливо групового), вираженого гніву, фізичного покарання, погроз у відповідному середовищі; по-друге, завищені претензії до діяльності й поведінки підлітка, зайві обмеження (гіперопіка), неповага до інтересів підлітка з боку дорослих та оточення; по-третє, обмеження або відсутність можливості міжособистісного спілкування у відповідному середовищі (сім'я, школа тощо).

Мотивами асоціальної поведінки підлітків є, в першу чергу, бажання отримати підтримку, схвалення, позитивні емоційні переживання та уникнути осуду (особливо групового), вираженого гніву, фізичного покарання, погроз у відповідному середовищі; по-друге, завищені претензії до діяльності й поведінки підлітка, зайві обмеження (гіперопіка), неповага до інтересів підлітка з боку дорослих та оточення; по-третє, обмеження або відсутність можливості міжособистісного спілкування у відповідному середовищі (сім'я, школа тощо).

Підліткові-девіанту необхідне проходження етапу ресоціалізації

особистості, що пов'язаний, перш за все, із ціннісною переорієнтацією, формуванням позитивної самооцінки, формуванням механізму соціально-позитивного цілепокладання, відпрацюванням у особистості стійких стереотипів соціально-позитивної поведінки.

Для ефективності цього процесу необхідно створення особливого середовища, здатного забезпечити підлітку психолого-педагогічну підтримку, надавати позитивний вплив на наявні особистісні деформації, що сприятиме отриманню позитивного досвіду і формуванню соціально-позитивних стереотипів поведінки. Потенціалом для цього має стати активність самого підлітка.

Література

1. Бадмаева Н. Ц. Влияние мотивационного фактора на развитие умственных способностей: Монография / Н. Ц. Бадмаева. – Улан-Удэ: Издательство ВСГТУ, 2004. – 280 с. – ISBN 5–89230–193–1. – УДК 937.24.
2. Белозерова Л. И. Основы теории и методики воспитательной работы школы с трудными детьми // Л. И. Белозерова. – Киров: Кировский государственный педагогический институт, 1994. – С.37-59.
3. Занюк С. ПСИХОЛОГИЯ МОТИВАЦИИ. Теория и практика мотивирования. Мотивационный тренинг. / Сергей Занюк. – НАУЧНОЕ ИЗДАНИЕ. Серия «Новейшая психология». – Вып. 7. – 117 с.
4. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. / Е. Ильин. – Санкт-Петербург: Питер, 2011. – 512 с., ил. – Серия «Мастера психологии». – ISBN 978-5-4237-0143-7, 978-5-459-00574-5. – УДК 159.947(075).
5. Леонтьев В. Г. Мотивация и психологические механизмы ее формирования / В. Г. Леонтьев. – Новосибирск: ГП «Новосибирский полиграфкомбинат», 2002. – 264 с. – ISBN 5–94023–037–7

Шаумян О.Г.

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи
ПВНЗ «Кропивницький інститут державного
та муніципального управління»
м. Кропивницький, Кіровоградська область, Україна

АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

Сучасний етап розвитку соціальної організації потребує підняття соціального управління на новий рівень. Для реалізації цієї задачі необхідною є не лише відповідна матеріальна база, але й високий потенціал учасників управлінських комунікацій, рівень організації управління, дієвість соціальних норм.

Саме, воля керівника визначає, як він діє — з використанням старих норм, або модернізує їх, зберігаючи намічені цілі. Воля є відносною щодо соціальної норми, принципу, цілі, які були прийняті людиною в процесі соціалізації. Розвиток волі пов'язаний із соціалізацією використовуваних способів мислення, з розвитком рефлексивно-критичних здібностей, зі свідомістю і самосвідомістю суб'єкта.

Самосвідомість дає змогу замість потребової оцінки в мотивації власної діяльності побачити себе в порівнянні з реальним, бажаним. Цим забезпечуються критичне ставлення до себе, підпорядкування вимогам норми та зміна механізмів саморозвитку.

Особистісна поведінка базується не на досвіді, а на ідеалі та цінностях особистого вдосконалення. У суб'єктивній реакції активізуючим фактором стає норма, її розуміння і прийняття людиною. Слідування власному планові життя передбачає слідування цілі діяльності. Діяльність стає цілеспрямованою. За допомогою механізму рефлексії відбувається самоуправління цілеспрямованої діяльності.

Теорія прийняття рішень визначає деякі правила поведінки, щоб прийняти правильне рішення щодо вибору з різних варіантів і знайти оптимальний варіант.

Керівник, перш ніж приймати рішення має випробувати кілька варіантів, щоб визначити, який з них найбільш вигідний для даної ситуації. Управлінець може використовувати сім правил, які допоможуть істотно полегшити прийняття розумних рішень і, зокрема, підготовки їх. Перші чотири правила вважаються основними:

1. Домінування правила пошуку – складається з пошуку варіанта, який з точки зору оцінки домінує над іншим,

2. Логічні правила разом – вибирає, якщо всі атрибути відповідають встановленим критичним значень, то дієвим є обраний варіант, який задовольняє всі критичні пороги,

3. Правило або опції, в яких хоча б один з критеріїв оцінки досягли або перевищили встановлений критичної точки,

4. Лексикографічні правила – це обраний варіант, який з точки зору найбільш важливих особливостей є кращим. Якщо рівність між варіантами, в порівнянні з наступної точки зору ієрархії особливості.

5. Правило ліквідації,

6. Максимальне правило,

7. Правило агрегування служби [2].

У практиці управління соціальною організацією не кожне управлінське рішення призводить до очікуваних результатів. Це трапляється через помилки, допущені у процесі підготовки рішень, та ігнорування особливостей взаємодії людей у групі. Такі помилки, розходження в думках тощо спричиняють групову деформацію рішень. Успіх діяльності керівника на 85 % залежить від його людських якостей,

від володіння прийомами й правилами взаємин з підлеглими, і лише на 15 % – від знань технології виробництва. Незнання ділового етикету призводить до непорозумінь, невиправданих конфліктів, до зниження мотивації праці в підлеглих, погіршення морально-психологічного клімату в колективі, ускладненню взаємин організації з іншими установами. Мистецтво управління значною мірою залежить від умілого дотримання ряду соціальних норм. Авторитету керівника сприяють щира увага до підлеглих, знання їхніх життєвих проблем, турбота про їхнє благополуччя. Керувати людьми – це уміти привернути до себе, викликати симпатію, довіру. Тому, приймаючи рішення, необхідно враховувати такі особливості групового мислення:

- ✓ конформізм мислення (окремі особи групи піддаються впливу інших);
- ✓ захисні тенденції (індивіди намагаються захистити себе та своє «Я» від впливу інших);
- ✓ тенденційний підбір фактів (стійкі установки, стереотипи мислення);
- ✓ надмірний скептицизм (намагання досягнути вищих результатів) [1; 3].

Будь-яка соціальна організація є спільна діяльність людей з метою задоволення їх потреб. Наявний природний процес розвитку культури соціальної організації ініціюється зміною системних факторів як цілі, періоди часу, внутрішнє і зовнішнє середовище. Гуманістична спрямованість трудової діяльності передбачає турботу керівника про благо підлеглих, визнання самоцінності людини, створення сприятливих умов для самореалізації в праці.

Література

1. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія управління : посібник / Л. Е. Орбан-Лембрик // К. : Академвидав, 2003. – 360 с.
2. Pszczołkowski T. Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji / T.Pszczołkowski // Wrocław, 1978. – 250 s.
3. Шевчук С.П. Управління сучасним офісом (офіс-менеджмент) : навчальний посібник / С.П. Шевчук, В. А. Скороходов, В. М. Жуковська // К.: «Видавничий дім «Професіонал», Центр учбової літератури, 2010. – 184 с.

ЗМІСТ

Білецька Т.В. СПІВПРАЦЯ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА З ОРГАНАМИ ОСВІТИ І ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ: ФОРМИ, ЗМІСТ І РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ	5
Бугера Ю.Ю. ВЗАЄМОДІЯ ВЧИТЕЛЯ З ДІТЬМИ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В РЕАЛІЗАЦІЇ ОПЕРАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ УВАГИ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	8
Вержиховська О.М. ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ НА ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА ТА ЛОГОПЕДА	11
Гевчук Н.С. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ МІЖПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ	13
Гіря К.С. ЕКОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ	16
Данилюк О.І. ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ «МОТИВАЦІЙНА ГОТОВНІСТЬ ДО МІЖПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»	19
Дідик Н.М. ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ІГРОВИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ УМІНЬ МІЖПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ	22
Коцюбанський М.М. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ	26

Кукул В.О. РОЛЬ ПРАКТИКИ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ	29
Максим О.В. ХАРАКТЕРИСТИКА ЦІННОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ З ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ	32
Мельник Ж.В. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО МІЖПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ	35
Мельник Л.П. ВЗАЄМОДІЯ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОПОМОГИ ЛЮДЯМ ЛІТНЬОГО ВІКУ	37
Михальська С. А., Михальська Ю. А. ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ СПЕЦІАЛІСТІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	41
Нестеренко Т.С. СТАНОВЛЕННЯ СВЕ-ПІДХОДУ В ОСВІТІ	44
Опалюк О.М. ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З НЕПОВНОЮ СІМ'ЄЮ В УКРАЇНІ	46
Оралуk Т.Л PERSONALITY OF A STUDENT AS A SUBJECT OF THE PROCESS OF THE INTENDED FORMATION OF THE SOCIAL REFLEXION	49
Павлова Н.В. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД З ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВЗАЄМОДІЇ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ	52
Раєвська Я.М. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ	54

Рябовол Т.А. ВАЖЛИВІ ЧИННИКИ ЗДАТНОСТІ ПРОГНОЗУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО В СОЦІАЛЬНІЙ ВЗАЄМОДІЇ	58
Сербалюк Ю.В. МІЖПРОФЕСІЙНА ВЗАЄМОДІЯ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ У НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ	59
Тернавська Т.А. ЗАЛУЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ У МІЖПРОФЕСІЙНІЙ ВЗАЄМОДІЇ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ	62
Фаренюк Г.М. ВЗАЄМОДІЯ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ	65
Філоненко Л.А. ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО СПРЯМОВАНОЇ МОТИВАЦІЇ ПІДЛІТКІВ ІЗ ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ	67
Шаумян О.Г. АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ	70

Навчальне видання

Мельник Л.П., Мельник Ж.В., Раєвська Я.М.

МІЖПРОФЕСІЙНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК УМОВА УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

**Тези доповідей
Всеукраїнського науково-практичного семінару
(м. Кам'янець-Подільський, 15 травня 2019 року)**

Підписано до друку 10.05.2019 р. Формат 60×84/16
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний
Ум. друк. арк. 4,4 Обл. вид. арк. 4,5 Тираж 300 шт. Зам 240

Підготовлено до друку та надруковано
у видавництві ПП «Медобори-2006»